

"БЪЛГАРСКА ОТБРАНИТЕЛНА ИНДУСТРИЯ"

АНАЛИЗ
НА СЕКТОРА ЗА СИГУРНОСТ
(опита на Европейския Съюз и България)

гр. София
Септември 2008

СЪДЪРЖАНИЕ

N	НАИМЕНОВАНИЕ	СТР.
1.	УВОД	4
2	ПОЛИТИКА ЗА СИГУРНОСТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ	6
2.1	ТРИТЕ „СТЪЛБА” НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ.	7
2.2	ЕВРОПЕЙСКА СТРАТЕГИЯ ЗА СИГУРНОСТ.	10
2.2.1	Обединителното звено за изпълнение на политиката в сектора за сигурност.	10
2.2.2	Какви са целите, които трябва да постигнем?	11
2.2.3	Как да постигнем поставените цели?	14
2.3	ЕВРОПЕЙСКИ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА СПОСОБНОСТИ.	16
2.4	ОТБРАНИТЕЛНО ТЕХНОЛОГИЧНА И ИНДУСТРИАЛНА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ.	20
2.4.1	Същност на успехите.	22
2.4.2	Защо този въпрос така живо вълнува Европейският Парламент и Европейската Комисия?	25
2.4.3	Аргументи „за” или „против” създаването на условия за защита на отбранителни индустриални капацитети.	27
2.4.4	Анализ на подходите за използването на защитни механизми като инструмент на развитието.	29
2.5	ЕВРОПЕЙСКА СТРАТЕГИЯ ЗА ОТБРАНИТЕЛНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ТЕХНОЛОГИИ.	31
3.	ПОЛИТИКА ЗА СИГУРНОСТ НА БЪЛГАРИЯ	34
3.1	АНАЛИЗ НА ДОКУМЕНТАЛНАТА ОСНОВА (концепция за национална сигурност, военна доктрина, стратегически преглед на отбраната	35
3.2	ПРОБЛЕМИ НА ОТБРАНИТЕЛНО ИНДУСТРИАЛНАТА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ.	37
3.2.1	Отбранителната промишленост като гарант на икономическите устои на националната сигурност и водещ социален фактор.	38
3.2.2	Какво направихме като държава, за да допринесем за развитието на	40

	отбранителната промишленост в полза на националната сигурност?	
3.2.3	Какво можем да направим, за да променим статуквото?	42
3.3	ПРОБЛЕМИ НА НАУЧНО-ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА И РАЗВОЙНА ДЕЙНОСТ В ИНТЕРЕС НА ОТБРАНАТА И НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ.	43
3.3.1	Функционални проблеми на НИРД.	43
3.3.2	Какво беше направено в посока на укрепване и развитие на НИРД ?	44
3.3.3	Какво е целесъобразно да се направи за укрепване и развитие на НИРД ?	46
3.3.3.1	Единна политика по НИРД, ангажирана с въпросите на анти-тероризма.	47
3.3.3.2	Какви могат да бъдат предимствата за държавата в областта на НИРД в интерес на националната сигурност и отбраната на страната?	50
3.4	МОДЕРНИЗАЦИЯ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ.	51
3.4.1	Как да създадем условия за най-целесъобразно изразходване на средствата, заделени за отбраната на страната?	53
3.4.2	Какво ни предостави историята?.	55
3.4.3	Проекти за модернизация – състояние на приоритетните проекти.	56
3.4.4	Проекти за модернизация, невключени в списъка с приоритети.	59
3.4.5	Допуснати грешки в хода на модернизацията.	60
3.4.6	Функционални проблеми на Системата за управление развитието на въоръжените сили.	61
4.	ИЗВОДИ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ	64

1. УВОД

През 2004 г. България стана член на Организацията на северно-атлантическия договор (НАТО). В периода от 1994 г. (присъединихме се официално към програмата Партньорство за мир на 16 февруари) до началото на 2004 г. усилията на всички ангажирани органи и на цялото общество бяха насочени към достигане на изискванията, които ни бяха предявени, за да станем пълноправни членове на Алианса. И ние ги постигнахме, в някои направления по-добре, в други по-зле, но бяхме приети във водещия военно-политически съюз на демократичните държави.

Акцента на усилията беше поставен преди всичко върху промяната на политическите и военни аспекти на националната сигурност и отбраната на страната и по-малко върху икономическите такива. Беше разработена така необходимата документална и законова основа за извършване на реформата в секторите „сигурност” и „отбрана” и конкретно на въоръжените сили на страната (на първо място Националната програма за подготовка и присъединяване на България към Северноатлантическия съюз¹, Концепцията за национална сигурност², Военната доктрина³, Планът за организационното изграждане на въоръжените сили на Република България 2004г.⁴, многократно променяният Закон за отбраната и въоръжените сили (ЗОВС) и др.). Характерен белег на разработените документи беше тяхната насоченост преди всичко към момента на приемането ни в НАТО и малко след това. След сакралната дата 24 март 2004 г. (приемането на България в НАТО) продължи трансформацията на Въоръжените сили чрез приетия с постановление № 301 от 10 ноември 2004 г. на Министерския съвет на Република България План за организационно изграждане и модернизация на въоръжените сили до 2015 г. (План 2015) и Стратегическият преглед на отбраната, приет с решение на Министерския съвет № 465 от 31 май 2004 г.. **Т.е. продължи реформата в областта на отбраната, но не и в другите области на сектора за сигурност.** Именно неразбирането на същността на тези два термина като две страни на едно цяло, както и на тяхната допълваща се самостоятелност, но в същото време и неразривна обвързаност, допринесоха за смесване на понятията, разработване на отделни части от цялото и задълбочаване на усилията само в едното направление (отбраната), докато другото, водещото (сигурността), остана на заден план.

Приемането на страната в Европейския съюз беше съпроводено с изпълнение на всички други изисквания (в икономическата, социалната, правораздавателната и други области), но не и тези в областта на сигурността

¹ Приета от Правителството на 17 март 1997 г.

² Приета с Решение на 38-о НС от 16.04.1998 г., обн., ДВ, бр. 46 от 22.04.1998 г.

³ Приета с Решение на НС на РБ от 1999 г.; обн., ДВ, бр. 34 от 13 април 1999 г.; изм. и доп., бр. 20 от 22 февруари 2002 г.)

⁴ Приет с постановление на Министерския съвет № 200 от 04.11.1999г.

и отбраната. Нито един документ, свързан със сигурността на Европейския съюз не намери развитие в нашата нормативна уредба. Помислихме, че щом станаме членове на НАТО значи сме изпълнили и изискванията в областта на сигурността и отбраната на ЕС. Абсолютна заблуда и неверни съждения.

Едва ли повечето от работещите в разглежданите сфери са чували за **Общата външна политика и политика за сигурност на ЕС, за Европейската политика за сигурност и отбрана (още повече някой да направи разлика между двете политики), за Европейската стратегия за сигурност, за Европейската стратегия за отбранително-технологичната и индустриална база, за Европейската стратегия за изследвания и технологии, за Европейската стратегия за въоръженията, за Плана за развитие на способности** и много други.

Нечували и незнаейки за тези документи (или по-голямата част от тях) ние обаче продължихме да „реформираме”. Най-лесното, което всеки може да направи, беше съкращаването на въоръжените сили, „реформата” на Министерството на отбраната и промяната на ЗОВС на парче (отчитайки конюнктурни моменти без системна обвързаност в национален и европейски план). Да поставим здрави, обективни основи на тези действия обаче не направихме. Опитавме се да ги заместим с Целите на въоръжените сили, определени ни от НАТО, но за пореден път приехме за основа на сигурността и отбраната инструментариум, а не формулирана политика.

Особено показателен е примерът със случващото се в МО в последните години. Протичащите процеси не само не продължиха логиката и следваната политика на реформи в сектора за отбрана, но и върнаха начина на мислене и действие, характерни за началото на 90-те години на миналия век. Последното, както и реалната липса на актуална, писмена и действена национална политика, в областта на националната сигурност и отбраната на страната, налагат цялостна преоценка на постигнатото и вземане на решение за приобщаването ни не само към ценностите и изискванията, поставени ни като членове на НАТО, но и към политиката за сигурност на Европейския съюз.

За целите на ефективността ще бъдат поставени следните ограничения:

1. Основният акцент е поставен не толкова върху това какво „грешно” сме направили, а какво пропуснахме да направим и какво е необходимо да извършим.

2. Сърцевината на материала обхваща преобладаващо едни от основните допуснати пропуски – **липсата на адекватна държавна политика в:**

- **секторите за сигурност и отбрана;**
- **областта на отбранително технологичната индустриална база;**
- **изследванията и технологиите в интерес на сигурността и отбраната;**
- **модернизацията на въоръжените сили.**

1. ПОЛИТИКА ЗА СИГУРНОСТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

В настоящия раздел ще бъде разгледан **основният** пакет от документи, определящи рамката на изискванията в областта на секторите „сигурност” и „отбрана”. Те бяха описани в увода, но с цел систематизиране и последователност на изложението ще ги представим отново. Това са:

- **Обща външна политика и политика за сигурност на ЕС;**
- **Европейска политика за сигурност и отбрана;**
- **Европейска стратегия за сигурност;**
- **План за развитие на способности;**
- **Европейска стратегия за отбранително-технологичната и индустриална база;**
- **Европейска стратегия за изследвания и технологии.**

Колкото до **Европейската стратегия за въоръженията**, тя ще бъде само маркирана, защото разработването ѝ беше поставно като изискване от Европейската Агенция по отбрана едва тази година.

Основната **цел** на раздела не е да се изброят и преразкажат документите, а да се;

- представи начинът на мислене и използваният подход от водещите институции в ЕС, свързани със създаването на регламентите в секторите сигурност и отбрана;
- очертаят и анализират ключовите моменти в секторните политики;
- направят изводи, които биха могли да помогнат за изграждането на подобен начин на мислене в нашата страна и да се създаде в България ако не подобна нормативна уредба, то поне законови процедури и механизми, приели за свое водещо начало „духът” на провежданата от ЕС политика в разглежданите области.

Ще бъде показана не само същността и ползите от отделните документи, но и **неразривната връзка** между тях и това как всеки следващ **доразвива предходния** в йерархията документ и **полага основите** за следващото ниво на детайлизация на изискванията. На практика, чрез структурата и съдържанието на раздела ще бъдат описани и анализирани зависимостите между:

- необходимите **отбранителни способности** на ЕС;
- необходимите **научно-изследователски капацитети** за научното осигуряване на отбранителните потребности за изграждане на способностите;

- необходимата **отбранително-технологична индустриална база** за обезпечаване на технологичното ниво на потребностите, създавайки превъзходство в способностите.

2.1 ТРИТЕ „СТЪЛБА” НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ.

Всички, или повечето, процеси в Европейския съюз почиват на здрави, документално обусловени основи, които гарантират стройното и ефективно функциониране на тази огромна и сложна общественно-политическа и икономическа система. Без детайлното изписване на изисквания за действие на обществото в различните касаещи го области не е възможно постигането на непрекъснат и динамично развиващ се просперитет. И това е така, защото освен всички други предпоставки, ЕС е обединение на 27 държави с общо население от близо 500 млн. жители, осигуряващо $\frac{1}{4}$ от световния Брутен Национален Продукт (БНП)⁵. Влиянието му върху световните процеси е повече от значително, като всичко това изисква строга и ефективна организация. Това от една страна е гаранция за успеха, но от друга, представлява огромно по мащаби количество от документи.

Рамката на регламентите, основополагащите цели и принципи на Съюза, са залегнали в Договора от Маастрихт от 1992 г. (за създаване на ЕС), допълнен и изменен от Договора от Амстердам, подписан на 02.10.1997 г. и влязъл в сила от 1 май 1999 г. Съвместно с договорите за създаване на Европейските общности и съответните свързани документи, тези два договора представляват основата за съществуването на ЕС и живота в него. Залегналите в тях изисквания са доразвити в дълбочина от множество политики, стратегии, концепции и друг писмен инструментариум с регламенти.

За да създаде условия за прозрачност, лесно управление и целенасоченост, цялото множество от документи, основата на процесите в ЕС, е разделено на три основни части, т.н. три „стълба” на Европейския съюз (които са първото ниво от разклонения за детайлизация на Договорите от Маастрихт и Амстердам):

- Икономически, социални и свързани с околната среда политики – т.н. стълб на Европейската общност („Общността”);
- **Общата външна политика и политика за сигурност (Common Foreign and Security Policy)** ;
- Политиката за сътрудничеството на полицията и правораздавателните органи по криминалните въпроси.

⁵ Европейска Стратегия за Сигурност

От така обособените три „стълба“ за настоящия анализ е от значение вторият стълб, а именно: **Общата външна политика и политика за сигурност.**

Тази политика не е описана в отделен, самостоятелен документ. Тя обаче сама по себе си представлява съвкупност от взаимно свързани документи и действия, насочени към реализацията на формулираните в чл. 11 на Договора от Маастрихт основни цели на общата външна политика и политика за сигурност на Съюза:

- Съхраняване на общите ценности, фундаменталните интереси, независимостта и интегритета на Съюза, в съответствие с принципите на Хартата на Обединените нации;
- Гарантиране и повишаване на сигурността на Съюза във всички случаи;
- Запазване на мира и заздравяване на международната сигурност, в съответствие с принципите на Хартата на Обединените нации, както и с принципите на финалния документ от Хелзинки (1975 г.) и целите на Парижката Харта (21.11.1990 г.), включително и тези за външните граници;
- Повишаване на международното коопериране;
- Изграждане и консолидиране на демокрацията и правото на закона, отчитайки човешките права и фундаментални свободи.

Основен елемент и базов клон за развитие на тази политика представлява **Европейската политика в областта на сигурността и отбраната (European Security and Defence Policy – Фиг. 1).**

Нейните задачи са специфицирани през 1992 г. от Западно Европейския съюз, чрез формулирането на т.н. „задачи от Питърсбърг“, които след това се трансформират в изискванията на Договора от Амстердам като:

- Хуманитарни задачи и задачи по търсене и спасяване;
- Задачи по опазване на мира; и
- Задачи на въоръжените сили при управление при кризи (от военен и невоенен характер), включително и при мироналагащи мисии.

Всичко казано до тук не е проява на желание за документалистика и любознателност за създаването и развитието на ЕС. Това е последователността от събития и факти, описващи системните усилия на ръководните органи в Съюза за систематизиране и ясно и в дългосрочен план развитие на политиката в областта на Сигурността.

Фиг. 1

Защо изписваме термина „Сигурност“ с главна буква? Приемливо основание е обяснението за неговата водеща роля пред „отбрана“ и най-малкото равнопоставеност с термина „външна политика“. Една от основните цели (да не кажем основната, защото някой може да се обиди от тази конкретизация) на последната е осигуряване на националната сигурност с помощта на инструментите на външната политика. Основната цел на отбраната е осигуряване на националната сигурност с военни средства (гарантира националната сигурност във военнополитически и военен аспект⁶). В същото време в увода посочихме, че в нашата страна инструмента „отбрана“ беше поставен пред основанието за неговото прилагане - сигурността.

Затова и за целите на системното мислене и подхода, които трябва да бъдат използвани при анализа на процесите, отнасящи се до националната сигурност и отбраната на всяка една страна е целесъобразно да поставим на върха на пирамидата от термини, определения, области на изучаване, документи, регламентации и действия термина „Сигурност“ и всичко

⁶ т. 1 от Военната доктрина на Република България

свързано с него. **Сигурността е предпоставка за развитието на всяко едно общество.** Това е **един от изводите**, които можем да направим от възприетия в ЕС начин на мислене и отношение към Сигурността.

Следващият **извод** се отнася до възприетия структурен подход за решаване на въпросите, касаещи Сигурността на Съюза и страните-членки. По-точно, това е разработената и прилагана логично свързана матрица от документи, всеки един от които е поставен в пряка зависимост от „входния сигнал” на документа пред него („висшестоящия”), като самият той развива и формулира „входния” сигнал към документите, които доразвиват различни аспекти от неговата същност (наистина го правят, а не само маркират, като последното е нещо нормално в нашите документи). Изначалният документ се явява **Договора от Маастрихт**, а за целите на нашия анализ втората регламентация, развиваща поставените в чл. 11 цели, е **Общата външна политика и политика за сигурност**, която от своя страна намира своето развитие в **Европейската политика в областта на сигурността и отбраната**. Как последната е доразвита с други взаимно свързани документи ще бъде описано в следващите раздели от настоящия анализ.

2.2 ЕВРОПЕЙСКА СТРАТЕГИЯ ЗА СИГУРНОСТ.

2.2.1 Обединителното звено за изпълнение на политиката в сектора за сигурност.

Каква е връзката между **Общата външна политика и политика за сигурност** и **Европейската политика в областта на сигурността и отбраната**?

На първо място, това са допълващите се цели за изпълнение.

На второ място обаче, „крайъгълен камък” във взаимоотношенията между тях е **Европейската Стратегия за Сигурност** (наричана по-долу Стратегията-вж. Фиг.1), приета на 12 декември 2003 г.. Именно тя е **инструмента за реализация на двете политики**, преследвайки изпълнението на общите цели и реализирайки поставените им задачи.

Като **дългосрочна перспектива**, целите и задачите са поставени в документ, ревизията на който се извършва в рамките на 10-20 години (**Договора от Маастрихт и Амстердам**).

Като **средносрочна перспектива**, целите и задачите са обусловени от прилагането на **Стратегията**, като инструмент на реализацията на политиката в областта на Сигурността, която е обект на оценка и промяна на всеки 5-10 години.

Като инструмент на **краткосрочната перспектива** е възприет планът, в случая **План за развитие на способности (Capability Development Plan)**, който е „лакмусът”, непосредствената реакция за промяната на средата. Както

Стратегията, така и планът са подвластни на променливата среда. Така например, от 1990 г. почти 4 млн. души са загинали по време на война, 90 % от които са цивилни⁷. Повече от 18 млн. души са напуснали домовете си за този период от време. 45 млн. загиват всяка година от глад и недохранване. Повече от 3 млрд. души (половината от населението на земята) живеят с 2 евро на ден. Много държави в целия свят са обхванати от спиралата на непресекващи вътрешни и регионални конфликти, несигурност и бедност. Проблемът за осигуряване на природни ресурси за развитието на държавите, особено **водните запаси**, ще бъде основният проблем, определящ взаимоотношенията между народите, което на практика ще предизвика миграцията на цели общности и преливането на трудови ресурси към регионите с осигурени в дългосрочен план жизнено важни природни запаси.

Ужасна статистика, но това е реалната картина, която формира параметрите на новата среда за сигурност в регионален и международен план. Тя определя и новите заплахи за международния ред и сигурност, произтичащи от същността и характера на гореописаните процеси, които заплахи са по-разнообразни, по-трудно различими и по-малко предвидими.

2.2.2 Какви са целите, които трябва да постигнем?

Всяка една стратегия отговаря на два основни въпроса – Какво трябва да постигнем и как, по какъв начин да го постигнем? Европейската стратегия за сигурност дава ясни отговори и на двата въпроса.

Формулирането на целите изисква, освен всичко друго, дефиниране на предпоставките, които ги предопределят.

Вероятно следващите редове ще преповторят многократно коментиранията на различни форуми нови заплахи за демократичното развитие на човечеството. Но ние ще се придържаме стриктно към очертаните от Стратегията формулировки в това направление. А заплахите, които тя очертава, и които се явяват предпоставките, залегнали в основата на определените от Стратегията цели са следните:

- Тероризъм;
- Разпространение на оръжия за масово поразяване;
- Регионалните конфликти;
- Нестабилността на демократичните процеси и лошото държавно управление – злоупотреба с власт, слаби държавни институции, липса на отговорност, корупция и др.;
- Организираната престъпност – напр. трансграничния трафик на наркотици и жени (от годишния трафик на 700 000 жени по света трафикът на 200 000 е резултат от изградените мрежи за нелегален трафик на Балканите!!!!⁸), нелегалната имиграция, разпространението на оръжие и др.

⁷ European Security Strategy, 12 December, 2003

⁸ European Security Strategy, 12 December, 2003, p.5

За всяка една от заплахите може да се изпишат стотици редове, но допълнителната обосновка за всяка една от тях е излишна. Това вече многократно е доказано по много начини и с много доказателства, от много политици, учени и служители на различни институции. Взети заедно, тези заплахи формират наистина сериозно предизвикателство към международната общественост и в частност към ЕС. Затова и последния ги разглежда като взаимосвързано цяло и резултат от действието на общи по своята същност причини.

Следвайки логиката и начинът на мислене, Европейските институции ясно дефинират стратегическите цели за изпълнение на политиката в областта на Сигурността. Основата на тази логика и начин на мислене е мотото „**Мисли глобално и действай локално**”. Преведено на разбираем език това означава, че причината за гореизброените заплахи може да бъде породена „на другия край на света” и в същото време да окаже непосредствено неблагоприятно влияние върху държавите от ЕС. Така например, официалната статистика сочи, че за миналата 2007 г. Афганистан е произвел повече от 8000 т. наркотични вещества, представляващи над 90% от световното производство на наркотици⁹. Този факт, свързан с изградената мрежа на разпространение през Балканите (????), оказва непосредствено влияние върху Европейския съюз като цяло. Така, че в ерата на глобализация появата на заплаха далеч от нашите граници може да се окаже много по-сериозна за Сигурността ни отколкото тази, която се намира на „една ръка разстояние”. Първата линия на отбраната често ще бъде разположена в чужбина¹⁰.

Това е и основната разлика от заплахите сега и тези, идентифицирани в периода на Студената война. Тогава основната опасност беше породена от вероятността за военна инвазия на една от страните. Много ясно основание и като цяло предвидими действия.

В настоящия момент нито една от новите заплахи не е свързана с военно основание, нито една от тях не може да бъде преодоляна само с военни средства. Всяка една изисква използването на комплекс от инструменти. Разпространението на оръжия за масово поразяване може да бъде ограничено и въобще спряно чрез детайлно разработени и надеждно прилагани контролни експортни механизми, както и да бъде „атакувано” с помощта на политически, икономически и други инструменти, чрез които да се постигне пълното „саниране” на разпространението му. Борбата срещу тероризма може да включва съчетание от усилията на разузнаването, полицията, правораздавателните органи, военните и други ангажирани институции (финансови, икономически, социални и др.). В държавите с недоразвити демократични устои и лошо управление военният инструментариум може да

⁹ Изказване на посланика на Афганистан – 04 септември 2008, гранд хотел София, Конференция по проблемите на Афганистан

¹⁰ European Security Strategy, 12 December, 2003, p. 6

бъде използван за възстановяване на реда, докато хуманитарната помощ може да донесе бързи и непосредствени положителни резултати за неутрализиране на натрупаните негативи, следствие на управлението. Регионалните конфликти се нуждаят от политически решения, но използването на военните и полицейските сили може да бъде приложено за утвърждаване на постигнатите положителни резултати, след преодоляването на конфликта.

Всичко това изисква много прецизен анализ и оценка относно поставените цели за реализация на формулираната Европейска политика в областта на Сигурността и отбраната. Стратегическите цели, поставени от Стратегията са следните:

- Изграждане на зони за Сигурност в близост до нашите граници;
- Създаване на международен ред, основан на ефективна многоезична система.

Даже в ерата на глобализацията, географското разположение е от особена важност. И това е една от причините за отдаваното значение от страна на страните-членки на Евро съюза към стабилността на държавите, граничещи с него. Съседни с проблеми по отношение на държавното управление или организираната престъпност са потенциална заплаха за ЕС и неговите членове. Именно затова стремежа на Съюза за приобщаване на все повече Европейски държави се разглежда като нож с две остриета. От една страна приеманите държави повишават нивото на сигурност, а от друга, приближават ЕС до гореописаните проблемни области.

Това е единият аспект на изграждането на зони за Сигурност, в близост до нашите граници. Следвайки основната теза, залегнала в Стратегията - „Мисли глобално и действай локално”, вниманието е насочено и към преодоляването на конфликтите на Балканите, Южен Кавказ (Южна Осетия и Абхазия), Израелско-Арабския конфликт, проблемите в Средиземноморието (като напр. остров Кипър) и др. Всички те по един или друг начин (политически, икономически или социален) оказват директно или индиректно влияние върху нашата сигурност. Резултатите се явяват под формата на политическа нестабилност, с всички произтичащи от това негативи, икономически катаклизми или зависимости (**напр. енергийната зависимост от Русия**) или безкрайни потоци от бежанци към границите на ЕС, които сами по себе си водят, както до икономически, така и до множество политически проблеми. Всички те по отделно и в съвкупност са генератори на една от най-сериозните заплахи – тероризма.

В света на глобалните заплахи, глобалния пазар и глобалните медии сигурността и просперитета на ЕС зависят от ефективна международна многоезична система. И една от основните стратегически цели на ЕС е свързана с изграждането на здраво международно общество, добре

функциониращи международни институции и международен ред, основан на **законоустановени международни правила**. За изпълнението на тази цел се отчита водещата роля на Хартата на Обединените нации, определящото в икономически аспект значение на Световната търговска организация и международните финансови институции, ключовата балансираща политико-военна същност на НАТО, ефективността на регионалните организации като OSCE, Съвета на Европа и много други. Като една от най-надеждните форми за осигуряване на най-добрата защита на сигурността на ЕС е определено наличието на международна система от добре ръководени демократични държави. Това е същността и значението на тази стратегическа цел. А за да бъде тя успешно постигната в основата на реализацията ѝ са поставени такива инструменти като борбата с корупцията и злоупотребата с власт, подпомагане на социалните и политически реформи (в целия свят), установяване на върховенството на закона, защита на човешките права и много други.

2.2.3 Как да постигнем поставените цели?

Това е въпрос, отговорът на който в значителна степен предопределя ефективността от действията за постигане на целите. Европейският съюз многократно е доказвал ефективността на своята външна политика, особено при преодоляването на кризата на Балканите през 90-те години на миналия век. Но чрез Стратегията се поставят три основни инструмента за постигане на целите, определени в сектора за Сигурност:

- Ативност;
- Способности;
- Съгласувани действия.

С поставянето на **активността** като първостепенна задача се преследва желанието да бъде използван целият спектър от инструменти за управление при кризи и предотвратяване на конфликти (вкл. политически, дипломатически, военни и цивилни, икономически и др.). Този инструментариум е насочен преди всичко към подпомагане на усилията на ООН в борбата за укрепване на международния мир и сигурност. ЕС отделя годишно над 200 млрд. евро за военни разходи (210 млрд. евро за 2007 г.)¹¹, което му дава възможност (а може да се каже, че и го задължава) да изпълнява едновременно няколко мисии на ООН в различни точки на света. Тази способност му позволява да действа превантивно срещу горепосочените заплахи.

Преди всичко обаче, Стратегията поставя основните жалони за постигане на целите чрез изграждане на **способности**, като разглежда процеса в двете му съставни: институции и документално описание на процесите.

¹¹ European Defence Technological Industrial Base Workshop, 23 September 2008, Paris

По отношение на институциите, на 12 юли 2004 г. беше създадена Европейската Агенция по отбрана (European Defence Agency - EDA), като по този начин въпросите в областите на Сигурността и отбраната бяха институционализирани и систематизирани.

Колкото до документалната основа, Стратегията очертава следните основни направления с изисквания:

- Необходимост от повече и по-ефективно използвани **ресурси** за трансформиране на въоръжените сили в по-гъвкав и мобилен инструмент за решаване на поставените задачи.

*За изпълнението на това изискване през 2008 г. е разработен План за развитие на способностите (**Capability Development Plan**), а на 09.04.2008 г. на EDA е възложена разработката на **Armaments Strategy**;*

- **Систематизирано използване** на сили и средства за намаляване на дублирането, появата на необхванати области, чрез което в средносрочен план да се повишат способностите.

*В тази насока са разработени **Defence Industrial Policy, European Defence Research&Technology Strategy - EDRTS** (все още като проект) и **Framework for EDRTS.**;*

- Необходимост от по-голям капацитет от **цивилни способности** за осигуряване на потребностите и преодоляване на проблемите в след кризисните периоди.

*За това изискване през месец май 2007 г. са разработени **The Civilian aspects of crisis management.**;*

- Повече и по-развити **дипломатически способности**, които да формират система от обединените ресурси на страните-членки и Европейските институции.

За изграждането на тази система са разработени множество документи, изброяването и описването на които обаче не са предмет на настоящия анализ.;

- Подобряването на усилията за борбата срещу тероризма изисква създаване на условия за своевременна и адекватна **обмяна на разузнавателна информация**, като по този начин един от способите за повишаване на ефективността ще стане общата оценка на заплахите.

В това направление през 2008 г. започна усилен дебат на всички нива в ЕС за създаване на правила в това направление. Отчитайки „чувствителността“ на проблема напредък особен няма, най-вече защото Великобритания се опасява от изтичане на класифицирана информация към неоторизирани ползватели. Тя посочва практиката на добри взаимоотношения, които е създавала със САЩ и не счита, че установените на този етап правила в тази област трябва много внимателно да се обсъдят и много прецизно да се въведат корекции ако е необходимо.;

- Определяйки и осигурявайки способности в различни области е необходимо същите да бъдат пречупени през призмата на **по-широк спектър от мисии**, които въоръжените сили могат да изпълнят – операции по разоръжаване, поддръжка на трети страни в борбата им срещу тероризма, подпомагане на реформата в сектора им за сигурност и др.

Много може да бъде казано и описано в контекста на гореизложеното, но систематизацията на усилията е заложена в очертаната рамка.

Колкото до **съгласуваността на действията**, тяхната основа е поставена с целите и задачите на Общата външна политика и политика за сигурност и Европейската политика в областта на сигурността и отбраната. Както беше отбелязано, последните са доразвити в множество от инструменти, всеки един от които със своя структура и рационализъм. Стратегията поставя именно това множество и различията в него като предизвикателството, което трябва да се преодолее, за да се повиши ефективността (в търсенето на синергия) от използването на инструментите и изграждането на способностите.

В крайна сметка, могат да бъдат очертани два основни момента, свързани със заложените в Стратегията послания (в зависимост от целите на анализа, могат да бъдат направени и други, различни аналитични сечения):

- **Периметъра на заплахите обхваща целият свят.** Последните са ясно описани и обосновани, като са посочени и средствата и механизмите, чрез които да бъдат преодолени.;

- **Инструментарият за преодоляване на заплахите включва огромно разнообразие, а не само военни средства.** Определени са както инструментите, така и взаимовръзките за използването им: външна политика; вътрешна политика (преди всичко полицейските ангажименти); ролята на функцията „управление при кризи“; икономическите аспекти (научно-изследователска и развойна дейност, отбранително-технологична индустриална база, борба срещу глада и недохранването и др.); ролята на държавното управление (борба срещу корупцията, установяване на „правото на закона“, здравеопазване-борба срещу болестите и мн. др.).

2.3 ЕВРОПЕЙСКИ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА СПОСОБНОСТИ.

На **08 юли 2008** правителствата на страните-членки на ЕС подкрепят създаването на План за развитие на способности (Capability Development Plan, **CDP**), който определя бъдещите военни потребности и приоритети на европейската политика за сигурност и отбрана и се споразумяват същия да стане основа за вземане на бъдещи решения за отбранителни инвестиции, търсейки възможности за сътрудничество, така че съгласувано да посрещнат своите кратко и средносрочни военни потребности.

Планът е разработен в рамките на 18 месеца от Европейската агенция за отбрана, представители на страните-членки, Комисията по отбрана на ЕС и Генералният секретариат на Съвета на ЕС. Той съдържа значителен обем анализи, от които е извлечен първоначален пакет от практически предложения за действие.

“Планът рисува ясна картина, която всички страни членки трябва да имат предвид когато планират графика на разработването на бъдещите способности и когато намират точния баланс между амбициите и ресурсите. Свързването на теорията с практиката е работа за всички.”

Напълно ясно е обаче, че Планът не е наднационален план за отбранително оборудване или план за способности, който цели да измести националните отбранителни планове и програми. **Той трябва да подкрепя, а не да измества вземането на национални решения,**” – изказване на Хавиер Солана, председател на Направляващият борд на Агенцията.

Планът е опит за систематизиране на усилията за определяне на необходимите европейски отбранителни способности. Той се базира на Доклада за дългосрочната визия на EDA (Long-Term Vision, LTV), публикуван през 2006 г. Последният очертава вида на способностите, от които въоръжените сили на Европа биха се нуждаели за възможни бъдещи военни операции, в изпълнение на задачите, поставени чрез Европейската политика за сигурност и отбрана. Широката подкрепа на визията от страна на министрите на отбраната, през октомври 2006 г., осигурява солидна основа за приемане на действия за разработване на способностите в средносрочна перспектива и поставя началото на едно изключително начинание: да се създаде изчерпателен и доказуем обзор на тенденциите и потребностите на отбранителните способности от настоящия момент до 2015 г., осигурявайки предвидените мисии от Европейската политика за сигурност и отбрана.

С цел поставяне на началото на процеса, в края на 2006 г. направляващият борд на Агенцията поставя на EDA задача да разработи План за развитие на способностите, основан на процеса на Цел 2010 (Headline Goal 2010) и LTV, провеждайки по-подробен и подкрепен с доказателства анализ на потребността от бъдещи способности и поставяйки основите на средното и дългосрочно планиране на национално ниво.

Сред неговите основни заключения са: значението на обмена на сведения и информация през време на операции в сложна обстановка; необходимостта от гъвкави и бързи отговори на непредсказуеми заплахи; необходимостта от координиране на воените и гражданските действия при операции с управление при кризи и предизвикателството за осигуряване на въоръжените сили с високо квалифициран персонал.

Разработването на Плана даде възможност да се актуализира базата данни за националните програми и приоритети, които първоначално разкриват голям брой различни области, в които повече от една страна работи по сходни идеи, т.е. на практика бяха идентифицирани областите на припокриване на усилията.

Направляващият борд на EDA определи 12 основни функционални области за конкретни действия и възложи на Агенцията да подготви подробно развитие на всяка група приоритети. На практика те представляват идентифицираните отбранителни способности на ЕС:

1. Counter Man Portable Air Defence Systems
2. Computer Network Operations
3. Mine Counter-Measures in littoral sea areas
4. Comprehensive Approach - military implications
5. Military Human Intelligence and Cultural / Language Training
6. Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance Architecture
7. Medical Support
8. Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence
9. Third Party Logistic Support
10. Counter-Improvised Explosive Device (C-IED)
11. Increased availability of helicopters
12. Network Enabled Capability

“Агенция за управление на способностите означава инвестиране във и доставяне на онези способности, които Планът изброява като потребности на утрешния ден, както в краткосрочен, така и в по-дългосрочен план,” - Александер Вайс, изпълнителен директор на EDA.

Целите, които определя Плана, са следните:

- **По-конкретно управление на способностите в дългосрочен план (и по този начин по-полезно);**
- **Определяне на приоритетите за разработване на способностите;**
- **Идентифициране на възможностите за сътрудничество и коопериране.**

Планът за развитие на способностите е забележителен инструмент, разработен от страните-членки на ЕС за използване от самите тях. Той предлага значителен материал с анализ на необходимите способности, тенденции за развитие на способностите и потенциален дефицит на способности до 2015 г., както и база данни от национални планове и приоритети, които ще подпомогнат участващите страни-членки да определят и използват областите от съвместен интерес.

Планът трябва да се разглежда като един от многото компоненти на по-голямата цел, разработването на единен, цялостен процес в ЕС, основан на способностите, целящ уеднаквяване на разбирането за отбранителните потребности през 21 век. **Приносът на Плана се изразява в предоставянето на помощ на страните-членки за разработване на национални планове за определяне на способности, чрез подходящ баланс**

между силите, от една страна и амбицията и ресурсите от друга, същевременно предлагайки механизъм за определяне и задействане на многонационално сътрудничество, за разработване на нови повишени способности. Следователно Планът за развитие на способностите не е и не трябва да се счита за наднационален план, ръководен от Брюксел, с претенция да измести вземането на решения на национално ниво.

С разработването му се прави опит да се систематизира и документира фрагментацията на европейските отбранителни способности (на фона на липсата на хармонизирани отбранителни потребности и всеобхватни приоритети), като същевременно начина на мислене, заложен при разработването на подобни документи в ЕС еволюира. От приемане размера на прилаганата сила за основополагащ момент мисленето се трансформира в отчитане на взаимната зависимост на определящите фактори, които допринасят за формиране на способностите. Това се осъществява чрез идентифициране на рисковете и предизвикателствата, пред които са изправени страните-членки, през пълния спектър на мисиите, определени от Европейската политика за сигурност и отбрана – от отбранителните потребности, дефинирани в Headline Goal и поуките от миналите и текущите операции, до потенциалните, но по-неясни дългосрочни потребности. Той изследва възможните тенденции в глобалните стратегически фактори, като напр. технологии, демография, икономика, глобално управление, като споменава само някои от тях, но ги разглежда в комплексния и непредсказуем контекст на глобалната сигурност, посочена в LTV. Освен това, Планът не използва подхода за оценка и даване на отговор на въпроса ”кой и къде” (т.е. не идентифицира конкретен противник), а отговаря на въпросите „какво и как”. **Т.е. той продължава начина на мислене и логиката, залегнали в гореописаната Европейска Стратегия за Сигурност.**

Взимайки предвид направеният подробен анализ, предшестваш разработването на Плана, участващите страни-членки формулират следните изводи (необходими действия), възникващи от този първоначален вариант:

- провеждане на ясни и непрекъснати дейности за разработване на способности;
- постоянна размяна на информация в подкрепа на съвременни, базирани на знание операции в комплексна среда, включително познаване на целият спектър от операции, наличие на устойчиви информационни мрежи и подходяща архитектура;
- изграждане на адаптивни и добре координирани вътрешни структури на EDA в подкрепа на комплексния подход, прилаган към управлението при кризисни операции на ЕС;

- поддържане на инициатива срещу широк спектър от потенциални противници, които са технически и концептуално осигурени и които нямат ограничения от правните и обществени демократични норми;
- непрекъснато нарастваща гъвкавост, бързина и умение за даване на отговор срещу съответната опасност, за да се постигнат очакваните ефекти на точното място и в точното време;
- обучение, мотивиране и съхранение на висококвалифицирани специалисти за посрещане на съвременните и бъдещите предизвикателства.

Одобряването на първоначалният План и протичащите от неговата реализация дейности ясно демонстрират решимостта и ангажимента на страните-членки да направят Европа по-способна във военно отношение.

Планът е значителна стъпка към изграждане на отбранителните способности на Европа за адекватна реакция на съществуващите и бъдещи заплахи. Но от една страна, той трябва да се разглежда само като отправно начало и в последствие да бъде непрекъснато усъвършенстван и редовно преоценяван, за да се гарантира неговата практическа реализуемост и полезност. От друга страна, разработваните на негова основа национални планове на страните-членки не трябва да изостават в своето развитие и да следват във времето Европейския План за развитие на способности в един разумен времеви период.

2.4 ОТБРАНИТЕЛНО-ТЕХНОЛОГИЧНА И ИНДУСТРИАЛНА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ.

Много често новите идеи се приемат добре само тогава, когато идват от външен съветник или са заимствани от конкурентите - а това е често скъпо струваща грешка, която практиката е доказала, че има психологически корени. Развитите самостоятелно предложения и концепции най-често се натъкват на огромни и различни по своята природа и същност трудности („Никъде пророкът няма толкова малко почит, колкото в собствената си родина, при своите роднини и своето семейство", гласи глава 6, стих 4 от Евангелието от Марк).

Както в много от случаите, в различни области от общественоекономическия и политическия живот, така и в областта на функционирането на отбранително-технологичната и идустриална база (ОТИБ) в нашата страна, тази максима намери своето поредно развитие, по отношение на решаването на въпросите и проблемите, които я съпътстват. А тези проблеми не са от вчера и не засягат само и единствено отделни организационни единици, независимо дали са правителствени, частни или обществени такива.

За да създадат условия за провеждането на последователна и систематизирана политика в областта на ОТИБ, ангажирана с укрепването и развитието на икономическите основи на националната сигурност и отбраната на страната, лидерите в тази област, производители на продукти и услуги за нуждите на въоръжените сили, създадоха през 2004 г. Сдружение „Българска отбранителна индустрия” (СБОИ).

От момента на своето създаване СБОИ осъществи редица инициативи в национален и международен план, които утвърдиха неговото място на лидер и основен изразител на интересите на българските компании и научно-производствени организации, работещи за целите на националната сигурност и отбраната на страната. Този факт предостави възможност на Сдружението да се превърне в равностоен партньор на държавните институции, ангажирани с формирането и изпълнението на политиката, касаеща отбранителната индустрия на България.

За съжаление обаче, липсата на опит, бюрокрацията и невъзможността на тези институции да осъзнаят необходимостта от целенасочени действия за развитие и укрепване на този сектор от родната ни промишленост (основна тяхна задача) доведе до отлагане във времето решаването на поставените от СБОИ проблемни въпроси.

Нерешен остана основният въпрос, за приоритетното участие на компаниите от Сдружението в модернизацията на въоръжените сили (ВС). Това лишава неговите членове както от възможността да допринесат със своя опит и висококачествени продукти за укрепване на отбранителните устои на страната, така и затваря пред тях вратите за усвояване на нови, върхови технологии в редица области. Проблемът има повече от едно решение в това направление. За съжаление обаче, развитие в положителна посока не беше постигнато поради изложените по-горе причини.

От друга страна, облекчаването на условията за външно търговска дейност с оръжие и стоки с възможна двойна употреба не намери адекватно решение до този момент, отчитащо изискванията на Европейския съюз.

Накратко, липсва цялостна, единна, писмена и формализирана Национална политика за развитие и укрепване на българската промишленост, работеща в областта на националната Сигурност и отбраната на страната.

В същото време, ръководните органи на Европейския съюз (Европейският парламент, Европейската комисия, Европейската агенция по отбрана), в тази област, предприеха редица стъпки, както за издигане на ролята и значението на отделните отбранителни индустрии в страните-членки, така и за създаване

на Европейска отбранително - технологична и индустриална база, единен Европейски пазар на отбранителни продукти и единна Европейска политика в областта на сигурността и отбраната.

2.4.1 Същност на успехите.

На срещата си през месец май 2007 г., в рамките на поредното заседание на Направляващия борд на Европейската агенция по отбрана, министрите на отбраната декларираха, че: „.....здравата и устойчива **Отбранително-Технологична Индустриална База е основата на Европейската Политика в областта на Сигурността и Отбраната. Това е нашата ОТИБ, която осигурява цялото многообразие от оборудване и подсистеми, от които се нуждаят нашите Въоръжени сили; която гарантира, че те притежават най-доброто, което водещите световни технологии могат да им осигурят; и гарантира, че можем да действваме със съответната независимост**”.

Като резултат от настъпилите промени в пазара на отбранителни продукти, EDA декларира, че: „..... ние трябва да акцентираме върху развитието на истинска Европейска ОТИБ, като нещо повече от сумата на националните ОТИБ на страните-членки”. В рамките на тази среща министрите на отбраната се обединиха около разбирането, че ОТИБ не е просто сбор от предприятия, способни да произвеждат отбранителни продукти и технологии, но че това е „институция”, **която трябва да бъде управлявана и елементите на която трябва да бъдат защитавани**.

Разбира се до тези изводи не се е стигнало веднага и лесно. В годините Европейските институции полагат различни по своята същност, динамика и целенасоченост усилия, но те не водят до единен и системен подход за решаването на основният въпрос, изграждане на силна Европейска ОТИБ. Това, освен от всичко друго, е продиктувано и от необходимостта за създаване на условия на Европейските фирми за успешна конкуренция със събратята си от САЩ. Така например, бяха създадени OCCAR (Organisation Conjointe de Cooperation en matiere d'Armement), LOI (Letter of Intent) и в крайна сметка EDA, което доведе до овенчаване с успех на намеренията за обединяване на усилията на всички страни-членки (защото в OCCAR членуваха само Франция, Германия, Италия, Испания, Швеция и Великобритания, а инструмента LOI беше избирателен). Този акт позволи на Европейската Комисия да бъде проактивна и по-конкретно, в областта на вътрешно съюзния трансфер на стоки и услуги в областта на сигурността и отбраната, доставката на оборудване на Въоръжените сили и уточняване прилагането на **Article 296** на Договора от Амстердам¹². **Тук е мястото да се**

¹² TREATY OF AMSTERDAM, AMENDING THE TREATY ON EUROPEAN UNION, THE TREATIES ESTABLISHING THE EUROPEAN COMMUNITIES - **ARTICLE 296**

1. The provisions of this Treaty shall not preclude the application of the following rules:

отбележи, че много от държавите прибягват до прилагане на Article 296 в случай, когато считат, че интересите на националната сигурност налагат националното законодателство да се игнорира и доставката на оборудване за Въоръжените сили да става от местни фирми (Италия, Франция, Германия и др.), цитирайки и позовавайки се в решението си на Article 296.

Конкретните основни стъпки, които предприе Европейската комисия и EDA бяха следните:

- Разработване и утвърждаване на **EDA's Framework Arrangement for Security of Supply**¹³;
- Разработване и утвърждаване на „**A Strategy for the European Defence Technological and Industrial Base**” – 14 Май 2007, EDA, Брюксел;
- Разработване и обсъждане на **Directive of the European Parliament and the Council** on the coordination of procedures for award of certain public works contracts, public supply contracts and public service contracts in the field of defense and security; и
- **Directive of the European Parliament and the Council** on simplifying terms and conditions of transfers of defense-related products within the Community;
- Както и определяне на ключовите технологични и производствени капацитети, които трябва да бъдат съхранени и развивани за укрепване на сигурността и отбраната на Европейския Съюз.

Всички тези действия бяха предприети с цел осигуряване на независимост в окомплектоването на въоръжените сили с необходимото оборудване (особено първата и последната от горесцитираните стъпки) и подобряване на конкурентоспособността на Европейската ОТИБ. От една страна усилията бяха насочени като превенция на риска от безконтролното навлизане на чужди инвеститори на Европейския отбранителен пазар (Стратегията за ЕОТИБ), а от друга се създадоха условия за повишаване на възможностите за просперитет на компаниите (двете горепосочени Директиви).

В същото време, в страните-членки със значителни по своя мащаб отбранителни индустрии, са налице **дългогодишни, действени**

(a) no Member State shall be obliged to supply information the disclosure of which it considers contrary to the essential interests of its security.

(b) any Member State may take such measures as it considers necessary for the protection of the essential interests of its security which are connected with the production of or trade in arms, munitions and war material; such measures shall not adversely affect the conditions of competition in the common market regarding products which are not intended for specifically military purposes.

2. The Council may, acting unanimously on a proposal from the Commission, make changes to the list, which it drew up on 15 April 1958, of the products to which the provisions of paragraph 1(b) apply

¹³ Направляващ борд на Европейската агенция по отбрана, 2006с, Framework Arrangement for Security of Supply Between Subscribing Member States (sMS) in Circumstance of Operational Urgency, Brussels, 20 September 2006.

отбранително индустриални политики, включително и изисквания за защита на националните предприятия в тази област. Независимо, че протекционистичните елементи са различни за различните държави, те използват ясен принцип за защита на националните интереси, който действа безотказно в годините. Основните аргументи за такава политика са следните:

- осигуряване на **сигурност на доставките** (навременни, надеждни, непрекъсваеми, управлявани от национален орган) в **кризисни ситуации (Security of Supply)**;
- **защита срещу технологичен застои**;
- осигуряване **гъвкавост на компаниите** (както по отношение на местоположение, така и промяна на продуктови профили).

В подкрепа на всичко това сочат и следните факти:

- масово използване от страните-членки на **Article 296** на **Договора от Амстердам**, чрез който, за целите на националната сигурност, в много от случаите се изисква **доставките за съответните въоръжени сили да се извършват от местни фирми**. Аналог на **Article 296** в САЩ е **“Buy American Act”** (Закон „Купувай само местно производство”);
- във Франция, Италия и Испания отбранителната промишленост е почти изцяло държавна собственост и ръководството ѝ е ангажимент на държавните органи, които я управляват с подробни писмени процедури;
- във Великобритания през 2005 г. Министерство на отбраната приема **„Defence Industrial Policy”**, а президента на Франция **г-н Саркози** през юли тази година представи резултатите от Стратегическия преглед на отбраната, в рамките на който **политиката по отношение на индустрията** заема своето достойно място. В САЩ отдавна е налице **„US Defence Industrial Policy”**, а Турция през 1985 г. приема **Закон No 3238**, за политиката, която трябва да бъде следвана в областта на отбранителната индустрия (могат да се посочат много други примери в тази насока).

Всичко казано до тук безспорно води до извода, до който стигат водещите Европейски институции – налице е необходимост от защита на отбранителните технологични и производствени капацитети на Европейската ОТИБ.

Изследвайки опита в разглежданата област на водещите страни-членки, Европейските институции формулират и основните, ключови елементи на тази политика, а именно:

- Определяне на **целите**;
- Формулиране и осъществяване на подходящо **законово основание**;

- Идентифициране на тези **капацитети и способности**, които трябва да бъдат защитени;
- Определяне на **ръководен орган** за вземане на решения, свързани с провеждането на политиката или описание на **процеса/процедурата** за реализацията ѝ.

2.4.2 Защо този въпрос така живо вълнува Европейският Парламент и Европейската Комисия?

Преди всичко е необходимо да се отбележи, че в страните-членки на ЕС, в областта на ОТИБ, работят в настоящия момент повече от 600 000 души, които осигуряват над 80 % от потребностите на въоръжените сили на всяка една държава с въоръжение и бойна техника. Те, както и отбранителните технологични и производствени капацитети, са подложени на две особено значими предизвикателства, всяко едно от които води след себе си сериозни рискове.

От една страна, върху тях се оказва силен конкурентен натиск от отбранителната индустрия на САЩ. Така например, съотношението на разходите за оборудване за въоръжените сили е 3:1 в полза на САЩ спрямо ЕС (табл. 1) и 5:1, отново в полза на САЩ, по отношение на разходите за научно-изследователска и развойна дейност – НИРД (табл. 2). По този начин се фрагментират пазарите и този с по-голям финансов ресурс дава и по-големи възможности за технологично и продуктово развитие. Като се добави и това, че в САЩ от дълги години съществува Buy American Act, който повелява да се закупуват въоръжение и техника само от страната, „черните краски” на картината се сгъстяват. Тези факти могат да доведат до положение, при което Европейските отбранително технологични и производствени капацитети да бъдат намалени и от там да се редуцира възможността от закупуване на оборудване от Европейски източници.

Табл 1: Разходи за оборудване в САЩ и страните-членки на ЕС
(в USD, милиарди)

Година	САЩ	ЕС-25	Съотношение САЩ/ЕС
1995	73.1	32.7	\2.2
2000	74.8	28.7	\2.6
2005	123.3	42.4	\2.9

Източник: НАТО, <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-159.pdf>, оценка на Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_database1.html.

Табл 2: Разходи за НИРД в САЩ и страните-членки на ЕС
(в USD, милиарди)

	1996	2000	2004
САЩ	44.7	42.4	54.1
ЕС-25	12.9	11.3	11.2
<i>Съотношение САЩ/ЕС</i>	3.5	3.8	4.8

Източник: Organization for Economic Co-operation and Development 2006.

От друга страна, икономическото развитие на предприятията е сериозно предизвикателство. Именно затова целта, която си поставят водещите Европейски институции със създаването на Европейска политика в областта на сигурността и отбраната е създаването на Европейска ОТИБ, която да бъде способна да осигури в преобладаваща степен (почти на 100 %) оборудването, необходимо за въоръжените сили на страните – членки „с по-малка зависимост на ЕС от източници на оборудване извън територията на ЕС за ключови отбранителни технологии”¹⁴. В същото време обаче, контрола на технологичните и производствени капацитети, използвани на територията на ЕС от инвеститори извън ЕС, независимо дали това са финансови или корпоративни организации, може да постави на дневен ред редица проблеми. Именно затова е отчетено, че създаването на наистина действена Европейска ОТИБ, като основа на активна Европейска политика в областта на сигурността и отбраната, трябва да отчита риска от притежаването на ключови отбранително индустриални капацитети от чужденци и комерсиализацията на най-успешните компании в Европа.

Двата риска са взаимно свързани. Последният е естествено продължение на първия.

Въпреки всичко обаче, независимо от наличието на сериозни диспропорции, по отношение на разходите за доставка на оборудване за въоръжените сили и НИРД, Европейските компании са световни лидери в широкообхватна област от отбранителни технологии, започвайки от хеликоптери и стигайки до танкове и подводници, както и впрочем остават конкурентно способни в много други технологични области. Показателен пример в това отношение е почти еднаквият дял на Европейските компании с този на компаниите от САЩ на международния пазар (табл. 3).

Това идва да покаже, че много от компаниите в Европа, представляват особен интерес за чуждите инвеститори, отчитайки техните успехи на международния пазар, основаващи се на възможността да действат ефективно в среда на висока степен на конкурентност.

¹⁴ Направляващ борд на Европейската агенция по отбрана, 2007, *A Strategy for the European Defence Technological and Industrial Base*, Brussels, 14 May 2007, p. 2

Табл 3: Продажби на международния пазар на отбранителни продукти на САЩ и ЕС
(в USD, милиарди)

	1998	2001	2005	1998-2005
САЩ	19	10	12	109
ЕС-25	20	13	8	115
<i>Съотношение САЩ/ЕС</i>	<i>0.9</i>	<i>0.8</i>	<i>1.5</i>	<i>1.0</i>

Източник: Конгрес на САЩ 2006

В потвърждение на гореказаното е и сериозният дял, който притежават чужди инвеститори в големите Европейски компании¹⁵. Броят на Европейските компании, закупени от инвеститори извън ЕС, включително предприятия от отбранителната промишленост, все още е малък, независимо, че водещи компании от САЩ придобиха собственост върху важни технологични и производствени капацитети в Европа¹⁶. В същото време, в края на 2006 и началото на 2007 г. Русия започва да се интересува от закупуването на дялове от EADS, което идва да покаже, че все повече чужди инвеститори от всички краища на света ще проявяват интерес за придобиване на собственост в компании от ЕС.

Разбира се и двете гореописани предизвикателства са от значение, но все пак, за целите на **единната Европейска политика в областта на сигурността и отбраната, касаеща създаването на Европейска ОТИБ** е по-важно какви условия ще бъдат създадени за развитието и просперитета на икономическите субекти. Именно затова анализът ще продължи в следните направления:

- Какви аргументи могат да бъдат приведени „за” или „против” създаването на протекционистични условия за защита на отбранителни индустриални капацитети срещу притежаването им от външни на ЕС инвеститори;
- Анализ на инструментите за осъществяване на подобна защита.

2.4.3 Аргументи „за” или „против” създаването на условия за защита на отбранителни индустриални капацитети.

Не съществува единен експертен консенсус по въпроса дали притежанието на части или цели компании от чужди инвеститори е заплаха в национален или в разглеждания случай в регионален аспект. Икономистите в общи линии са съгласни, че няма значение дали една компания се притежава от чужд инвеститор, доколкото се отнася до стратегическите решения, като

¹⁵ Виж: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/3741979.stm>. За подробен анализ на влиянието на финансовия пазар върху отбранителните компании виж С. Serfati и L. Mampaey, 'Armaments groups and the financial markets: an "unlimited warfare" convention in the making?', in W. Esner (ed.), *Arms, War, and Terrorism in the Global Economy Today: Economic Analyses and Civilian Alternatives*, Munster: Lit Verlag, pp. 121-147

¹⁶ Източник: SIPRI website, http://www.sipri.org/contents/milap/milex/aprod/m_and_a_jv.html

например достъпа до технологии или развитие на изследванията и производството. Всичко това се прави на основата на максимизирането на печалбата – чисто икономически подход. В този случай икономистите препоръчват държавата да не оказва сериозно въздействие на процесите, защото по този начин ще бъде намалена ефективността от определянето и разпределянето на ресурсите.

Друга група от икономисти обаче намира основателни причини за намеса на държавата при взимането на решения в тази област, както по отношение на отбранителния индустриален сектор като цяло, така и за отделната компания, в случаите, когато тези решения за икономиката и/или националната сигурност¹⁷ са от изключително значение. Чуждите инвеститори не могат да бъдат мотивирани чрез икономически условия, но може да им бъде даден достъп до и контрол върху дадена технология. Като пример на тази разновидност може да бъде посочена ситуация, когато чуждият инвеститор е правителство или държавна компания. В тези случаи правителството домакин трябва да защити подобни предприятия от експанзията на външни инвеститори от тази категория. Друг пример за становището на тази група специалисти е и желанието на някои членове на ЕС да защитят своята промишленост по политически или икономически причини, за да запазят работни места и да подпомогнат поставените в неблагоприятно положение райони на страната.

Протекционизма, оказван от почти всички страни-членки на ЕС върху НИРД и производството в отбранително индустриалния сектор, е многократно по-силен отколкото в другите сектори на икономиката. НИРД и производството в интерес на отбраната и националната сигурност в общия случай се разглеждат като **стратегически важни приоритети** както сами по себе си, така и за съответните клонове на индустрията като електрониката, корабостроенето, авиостроенето и аеронавтиката и др. Например в САЩ е налице законова регламентация за контрол над чуждестранните инвеститори в отбранителния сектор, основаващ се на презумпцията за вероятност от появата на заплахата за националната сигурност.

В същото време, докато от една страна е налице широко разпространено в Европейските държави разбиране за необходимостта от контрол на ключови елементи от националната ОТИБ, от друга страна не съществува консенсус нито за обхвата на този контрол, нито за подходящите инструменти, с които трябва да се осъществява. Една част от специалистите изразяват мнение, че ако ОТИБ е наистина конкурентоспособна то защита на отбранителните технологии и производството не са необходими. Именно провокирани от подобни становища, министрите на отбраната на страните-членки на заседанието на Направляващия борд на EDA на 14 Май 2008 г. подчертават,

¹⁷ Krugmann, Paul. 1996. *Pop Internationalism* Cambridge, Mass: MIT Press, 1996.

че Стратегията за Европейската ОТИБ е насочена преди всичко към повишаване на конкурентоспособността и по-малко към възможностите за защита на критични, ключови елементи на една просперираща ОТИБ¹⁸. Кое от своя страна означава, че работата в тази насока, протекционизма на ключови елементи от ОТИБ, ще продължава.

Именно в тази посока трябва да се решат множество въпроси. Един от тях е какво трябва да бъде определението за ОТИБ.¹⁹ Определенията варират от съвкупността от съществуващите предприятия в този сектор на икономиката до тяхното ограничаване само до кръг ключови компании, тясно контролирани от централната власт. Следващият въпрос е дали защитата на ключови елементи от ОТИБ да остане само национален приоритет или да прерастне на ниво ЕС. Някои от държавите-членки, като Великобритания например, отхвърлят по-широките правомощия на Европейско ниво над отбранителните индустриални капацитети.

В крайна сметка, балансираният подход може да бъде формулиран така: в случаите когато е налице контрол над критични елементи на Европейската ОТИБ от страна на собственици, инвеститори или представители на управителни съвети на компании извън ЕС, този контрол да се счита за заплаха срещу ОТИБ. Контрола е от особено значение при овладяването на два рискови момента. Например, в краткосрочен аспект, проблеми могат да възникнат при наличието на съществени кризи между ЕС и правителство, което притежава юрисдикция върху основна група от собственици на предприятия от Европейската ОТИБ. В този случай тези собственици или инвеститори могат да бъдат проводници на политика, несъвместима с политиката на ЕС. В дългосрочен план, придобитата собственост върху части от ОТИБ, от страна на собственици извън територията на ЕС, може да доведе до отслабване на Европейската ОТИБ, тъй като последните могат да изнесат технологиите извън пределите на Съюза или прехвърлят бизнеса си от Европейските компании към компании извън ЕС.

2.4.4 Анализ на подходите за използване на защитни механизми като инструмент на развитието.

Процесът на протекционизъм на ОТИБ има два взаимно свързани елемента. Предназначението на единият от тях е повишаване на икономическата жизнеспособност, а на другият е осъществяване на контрол върху ключови елементи на ОТИБ. Отбранителните технологични и

¹⁸ Identification of key technologies and key industrial capacities is identified as one of the key actions of governments, with the further objective to determine which key industrial capacities “we must preserve or develop in Europe” (EDA 2007, p. 3)

¹⁹ Dunne, Paul, ‘The Defence Industrial Base’, in *The Handbook of Defence Economics*, North-Holland, Amsterdam, Chapter 14, 2005.

индустриални бази, както на национално ниво, така и на ниво ЕС могат да бъдат защитени чрез прилагането на множество от мерки. Последните могат да бъдат групирани в следните категории:

а) правителството като купувач на отбранителни продукти. Най-простият подход в това отношение е създаване на законова процедура, ограничаваща достъпа за доставка на отбранителни продукти за Правителството (въоръжени сили, МВР и други военизирани формирования или такива, дейността на които непосредствено влияе върху националната сигурност и отбрана) на други фирми освен тези предприятия и научни звена, които влизат в състава на ОТИБ. Пример за това е създаденият в САЩ протекционистичен модел с прилагането на Buy American Act (купувай само стоки местно производство).

По-малко характерния, но често използван подход, са налаганите ограничения за публикуване на запитвания за подаване на оферти, или поставянето на изисквания за съответствие със специфични технически стандарти, изпълнението на които струва прекалено скъпо за конкурентите, които не са част от ОТИБ.

б) директна и индиректна поддръжка от страна на правителството. В този случай акцента се поставя върху подобряване на конкурентоспособността на ОТИБ. В допълнение към пряката помощ за компаниите правителството може да предприеме мерки от рода на: целенасочено, непрекъснато и в изискващите се размери финансиране на НИРД в полза на отбраната и националната сигурност; финансова поддръжка/облекчения за износ на въоръжения и техника или финансиране на изпитванията на оборудване, което е от съществено значение за сигурността и отбраната. Друга индиректна форма на поддръжка е премахването на бариерите между военните и цивилни сектори в индустрията и в НИРД (например осигуряване на благоприятни условия за ускорено преливане на получените резултати от военната НИРД към цивилната и обратно).

в) правителството като регулатор. Тук може да бъдат включени поставянето на изисквания за защита на класифицираната информация, изисквания към чуждестранните собственици на активи в ОТИБ, както и регламентите на Закона за обществените поръчки.

г) правителството като собственик. Правителството може да осигури защита на предприятията в ОТИБ чрез притежаването на т.н. „златна акция” в собствеността на съответното предприятие или създаване на ограничителни режими за желаещи да придобият собственост в ОТИБ чуждестранни собственици и инвеститори.

Използването на така описаните средства за защита на ОТИБ имат различни цели и преследват постигането на различни резултати от използването им. Именно умението да бъдат прилагани по начин, който да допринесе за получаване от страна на въоръжените сили на оборудване с изискуемото се качество и приемлива цена, като в същото време се създадат условия за повишаване на конкурентоспособността и развитието на националната ОТИБ е **критерий за оценка на способността на всяко едно правителство да провежда национално отговорна политика в областта на отбраната и националната Сигурност на страната**. Протекционизмът, създаван в тази област, няма само ценово изражение. Резултатите от него са следствие от многофункционалният ефект от действието на гореописаните средства и различните форми на защита, произтичащи от конфигурацията и същността на прилагането им.

Отчитайки всичко това, правителствата на държавите-членки на ЕС са създали свои собствени национални регулаторни механизми за контрол на ОТИБ, използвайки в различна комбинация горепосочените инструменти (Вж. Приложение 1). Основното по което се различават в общия случай е нивото и интензивността на намеса на държавата в този сектор. **Основните цели обаче, във всички случаи, са били: създаване на условия за повишаване на конкурентоспособността на предприятията от ОТИБ и защита на националните интереси, чрез създаване на предпоставки за гарантиране на сигурността на доставките в кризисни ситуации и в условия на военни действия.**

2.5 ЕВРОПЕЙСКА СТРАТЕГИЯ ЗА ОТБРАНИТЕЛНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ТЕХНОЛОГИИ.

Разработването на Европейска Стратегия за отбранителни изследвания и технологии (European Defence Research & Technology Strategy, наричана по-долу „Стратегията”) е необходимост, породена от логиката, следвана от **Европейската политика в областта на сигурността и отбраната (на фиг. 1 показваме йерархията от връзки).**

От друга страна, създаването на Стратегията ще позволи на Европейската Агенция по отбрана (EDA) да изпълни по най-добрия начин задълженията си в следните области:

- а) разработване на отбранителни способности за управление при кризи;
- б) повишаване и разширяване на Европейското сътрудничество в областта на въоръженията;
- в) заздравяване на отбранително-технологичната индустриална база; и
- г) увеличаване на ефективността на Европейските отбранителни изследвания и технологии.

Необходимостта от съвместна стратегия в разглежданата сфера е още по-наложителна, отчитайки следните тенденции:

- увеличаване на политическия стремеж и желание за инвестиции (говорим за Европа, не за България – тук такова желание липсва) в изследвания и технологии, за да се отговори на настоящите и потенциални предизвикателства в секторите Сигурност и отбрана. Като пример може да се даде решението на Направляващия борд на Агенцията от 2007 г. за отделяне на не по-малко от 2% от бюджета за отбрана на всяка страна-членка за изследвания и технологии;

- въвеждането на Европейско ниво на подхода за управление на способностите при програмирането на изследванията и технологиите. С помощта на Стратегията може да бъде заздравена връзката между изискванията към способностите и инициативите в областта на изследванията и технологиите.;

- промените във веригите на доставка на отбранителни продукти. През последните години Европейската отбранителна индустрия беше значително реструктурирана. Трансграничната собственост на компаниите води до усложнения на индустриалната сцена, където малките и средни предприятия все още търсят своето място в снабдителната верига (търсят своя основен контрактор, който да ги „осинови“). ;

- многонационалното сътрудничество (преди всичко, наличието на различни по своята същност и дух процедури, култура и език в тази сфера).

Разработването на Европейска Стратегия за отбранителни изследвания и технологии ще бъде в унисон с Плана за развитие на способности и Европейската стратегия за отбранително-технологичната и индустриална база (приета на 14 май 2007 от ЕДА). Синергията между тези три документа, съвместно с разработваната Европейска стратегия за въоръженията, ще даде възможност да бъде постигната основната цел за подобряване на Европейските отбранителни способности. Хармонизирането на военните изисквания, и в резултат на това увеличаването на сътрудничеството между страните-членки, са основните пътища за удовлетворяване на Европейските отбранителни потребности и осигуряването на така желаната автономия на Европа в жизнено важните за сигурността ѝ области (автономия спрямо САЩ).

Както за всяка една стратегия и тук важи правилото - документ от този род и клас да отговори на следните два въпроса „ **какво** и **как**?“.

На въпроса „**Какво трябва да се направи?**“ налагащият се отговор е „Необходимо е да се определят и систематизират ключовите технологични области и необходимите **научно-изследователски капацитети** за научното осигуряване на отбранителните потребности за изграждане на способностите.“. Определянето на списък с технологии и теми за

изследвания и разработки, обслужващи отбранителните оперативни потребности и индустриални способности на страните-членки, ще осигури сърцевината на Стратегията. Всички останали второстепенни цели ще подпомагат постигането на тези приоритети. Затова е налице необходимост от приоритизация на целите, респективно областите с ключови технологии.

На **първо място**, подхода за управление на способностите при програмирането на изследванията и технологиите налага провеждането и разработването на последните да бъдат свързани с **оперативните изисквания**. Тази връзка трябва да бъде основана на изискването за определяне на **приоритетите в изследванията и технологиите като резултантна от приоритетите, установени с Плана за развитие на способностите.**

Друг критерий за приоритизиране трябва да бъде:

- отчитане на въздействието на технологичните открития и напредък върху способностите;
- развитието на Европейската отбранително-технологична индустриална база;
- възможностите за сътрудничество и др.

На въпроса „**Как трябва да се направи?**” е необходимо да се очертае рамка от инструменти за ефективното постигане на поставените основни цели – идентифицираните ключови технологични области. След извършения анализ може с достатъчна степен на достоверност да се определят второстепенните цели, а именно средствата за постигане на основните цели:

- подобряване на интеграцията на отбранително-технологичната база в по-широка технологична база – установяване на стратегически диалог с индустрията, осигуряване на подходяща координация с мрежите от органи за научни изследвания и разработване на технологии, разширяване на кръга от доставчици;
- увеличаване на технологичния натиск - установяване на общоприет механизъм за наблюдение развитието на изследванията и технологиите, увеличаване на броя и вида на технологиите за целите на отбраната, разработване на „пътна карта” за технологиите;
- увеличаване на ефективността от сътрудничеството в областта на изследванията и технологиите – осигуряване на по-здрава обвързаност на страните-членки на ЕС с разглежданите въпроси, създаване на благоприятна среда за сътрудничество по въпросите на изследванията и технологиите и ускоряване на включването на нови технологии в програмите.

Детайлизирането на съдържанието и характера на Стратегията на този етап не са необходими. Подробностите са резултат от задълбочени дискусии в рамките на ангажираните европейски органи. Това, което трябва да се

отбележи е, че поставянето на въпроса за изследванията и технологиите (в нашата страна познат като научно-изследователска и развойна дейност в интерес на отбраната и националната сигурност) като „крайъгълен камък” и свързващо звено между **отбранителни способности** и адекватна **отбранително-технологична индустриална база** е ключовият момент в процеса на удовлетворяването на **отбранителните потребности**. Това е маркера, нивото и развитието на който показва степента на удовлетвореност на способностите.

В заключение на раздела за Политиката за сигурност на вропейския съюз могат да бъдат направени следните изводи:

1. В рамките на ЕС е разработена стройна система за реализацията на Общата външна политика и политика за сигурност на ЕС и Европейската политика за сигурност и отбрана с ясно очертана йерархия и взаимна обвързаност между отделните ѝ елементи;

2. За всеки елемент на системата са създадени **писмени секторни политики**, които регламентират провеждането на необходимите дейности за достигане на очакваните резултати.

3. **Сърцевината** на системата и **ключови** моменти за нейното привеждане в действие е определянето на:

- необходимите **отбранителни способности** на ЕС;
- необходимите **научно-изследователски капацитети** за научното осигуряване на отбранителните потребности за изграждане на способностите;
- необходимата **отбранително-технологична индустриална база** за обезпечаване на технологичното ниво на потребностите, създавайки превъзходство в способностите.

3. ПОЛИТИКА ЗА СИГУРНОСТ НА БЪЛГАРИЯ

В настоящия раздел ще бъде направен опит за анализ на състоянието на секторите „Сигурност” и „отбрана” в нашата страна и по-конкретно на документалната им обезпеченост. Колкото до институционалната рамка, настоящия материал няма амбицията да коментира.

Независимо от така определените ограничения анализът е затруднен (или може би е по-лесен) по няколко причини:

- Наличната документална основа, поставяща рамките на националната Сигурност и отбрана и регламентираща параметрите на тяхното функциониране е изключително остаряла и не е възможно, а и не е

коректно да се прави съпоставка между нея и ръководните документи на ЕС в тази/и област/и;

- Да се приеме подход за анализ на рационалните моменти в тези документи, с цел тяхното усъвършенстване, е също недобра идея защото те не могат да бъдат „модернизирани”, а е наложителна тяхната цялостна подмяна (не защото са „лоши” документи, а защото както средата, така и начина на мислене и подходите са променени);
- В нашата страна трудно се правят анализи и свързаните с тях резултати защото колкото на брой са специалистите, работещи в съответната област, толкова различни мнения са налице (може и за добре да е защото „в спора се ражда истината”).

Независимо от всичко това, необходимо е да бъде изграден „моста” между сегашното състояние на секторите „Сигурност” и „отбрана” и бъдещите им формати и параметри. „Асфалтирането” и изграждането на неговия „интериор” могат да станат след задълбоченото и надяваме се ползотворно дискутиране на всички съпътстващи проблематиката въпроси.

3.1 АНАЛИЗ НА ДОКУМЕНТАЛНАТА ОСНОВА (КОНЦЕПЦИЯ ЗА НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ, ВОЕННА ДОКТРИНА, СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД НА ОТБРАНАТА)

През 2008 г. се навършиха 10 (десет) години от приемането на Концепцията за национална сигурност от Народното събрание, 9 (девет) години от решението на Парламента за Военната доктрина, 6(шест) години от утвърждаването на Военната стратегия и 4 (четири) години от представянето на окончателния доклад за проведения Стратегически преглед на отбраната. Статистика, ясно показваща и доказваща необходимостта от започване на нов процес за осмисляне, определяне и разработване на стройна система за реализация на целите и приоритетите на националната Сигурност и отбраната на страната.

„Концепцията определя целите и задачите в периода на присъединяването на Република България към ефективна колективна система за евроатлантическа и европейска сигурност и с оглед на рисковите фактори, които заплашват по сегашния начин сигурността на страната. Основа на системата за евроатлантическа и европейска сигурност са Организацията на Северноатлантическия договор (НАТО), Европейският съюз (ЕС), Западноевропейският съюз (ЗЕС) и Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ).”²⁰

Горепосоченият цитат говори красноречиво за преходния характер и изживяното време на **Концепцията за национална сигурност**. За времето си тя беше полезен и адекватен инструмент, на основата на който бе извършена

²⁰ т.2 от Концепция за национална сигурност, Приета с Решение на 38-о НС от 16.04.1998 г., обн., ДВ, бр. 46 от 22.04.1998 г.

реформата в секторите „Сигурност” и „отбрана” (по-скоро в последния). Целта тук не е да доказва силните и слаби страни на разглеждания документ. Просто последния изигра успешно своята роля в периода за който беше предназначен.

Не може обаче да не се отбележи факта, че Концепцията представляваше по-скоро програмен документ за реформа на цялата държава, отколкото насоки за развитие на анализирания сектори. Някой ще каже, че за изграждане на устойчива и адекватна на заплахите национална Сигурност и отбрана е необходимо да бъдат обхванати всички области на общественно-политическия и икономическия живот. Това е така, но в същото време, за целите на практико приложния подход и ефекта от очакваните резултати е необходимо в бъдещия документ да се конкретизират основните моменти и приоритети, а второстепенните такива да се опишат с по-обща терминология и определения.

Военната доктрина развива Концепцията за националната сигурност във **военнополитически и военен аспект**. Връзката между двата документа е очевидна и независимо от припокриването на отделни области, липсата на ясни насоки в други и използване на част от остарялата терминология тя положи здравите основи на реформата в сектора за отбрана. Преди всичко, документа постави началото на новото мислене и създаде базата за новите действия за изграждане на надеждна национална отбрана.

Колкото до **Военната стратегия**, като производна на горните два документа, но разглеждаща много специфичните проблеми на въоръжените сили, не считам, че трябва да бъде обект на анализ от този материал. Стратегията представлява един от многото документи, детайлизиращ насоките за развитие на отделните подобласти на сектора „отбрана”.

Провеждането на **Стратегически преглед** на отбраната през 2004 г. беше наложено от необходимостта от комплексна преоценка на състоянието на отбраната и въоръжените сили и очертаване на насоките за тяхното дългосрочно развитие, в съответствие с новата среда за Сигурност. Докладът от Стратегическия преглед е документа с най-адекватно съдържание от посочените по-горе документи. В Политическата рамка е преписано почти на 100% съдържанието на Европейската Стратегия за сигурност (ЕСС). За съжаление обаче е преписано само съдържанието без да са ясно открити основните раздели от ЕСС, които дават отговорите на въпросите „Какво и как да се направи”, като в същото време са смесени понятията „Сигурност” и „отбрана” по такъв начин, че трудно може да се открият съществените разлики и естествените прилики между тях. От друга страна, пропуснати са основни раздели, лежащи в основата на националната сигурност и отбрана – **изследванията и технологиите и отбранително-технологичната индустриална база**.

Независимо от пропуските, едно от предимствата на документа е, че дава ясни насоки за бъдещо развитие на документалната основа на секторите „Сигурност” и „отбрана” (независимо, че не беше редно правейки анализ на отбраната, която се явява част от Сигурността, да даваш препоръки за развитието на по-горното ниво – логиката изисква подхода да е от горе на долу, а не обратното). „35. Основните национални документи в областта на сигурността и отбраната - Концепцията за национална сигурност и Военната доктрина, бяха разработени за периода до присъединяването на Република България към Организацията на Северноатлантическия договор и изчерпаха своя времеви ресурс.

36. Стратегическият преглед на отбраната ще инициира разработването на Стратегия за национална сигурност, Национална военна стратегия и Дългосрочна визия за развитието на войските и силите.”

Какво прави впечатление от анализа на гореописаните документи?:

1. Комплекта документи и съдържанието им са непригодни да положат основите за управлението на процесите, свързани с националната Сигурност и отбрана. Актуализацията на документите е неприемлива от гледна точка на възприетия в Европейския съюз подход и структура на документите в тези области;

2. Двата сектора – „Сигурност” и „отбрана” се представят смесено, без да се очертаят техните специфики, взаимната им обвързаност и подчинеността на отбраната спрямо Сигурността. Неприлагането на този подход води до разработване на документи, детайлизиращи и регламентиращи въпросите на отбраната считайки, че по този начин са покрити и проблемите на сигурността. Някой да е видял или чул да са разработени документите на следващо ниво на Концепцията за национална сигурност, доразработващи насоките заложи в нея по отношение на сектора за Сигурност? Няма такива. Съществуват само за сектора „отбрана”. Затова и е пропуснато да бъдат характеризирани, дадени насоки за развитие и провеждане на единна държавна политика за **жизненоважни за сигурността и отбраната области като изследванията и технологиите и отбранително-технологичната индустриална база.**

3. Липсва стройно изградена структура, „дърво” на документите и използваната терминология не е съобразена с прилаганите в тези области определения в ЕС.

Всички останали забележки могат да намерят своето място като производни на посочените основни изводи.

3.2 ПРОБЛЕМИ НА ОТБРАНИТЕЛНО ИНДУСТРИАЛНАТА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ.

Какво е положението в това направление в нашата страна? По-долу ще бъдат разгледани различни аспекти на проблематиката. Веднага обаче трябва да се направи връзка с гореказаното.

Основният извод който се налага е, че и до този момент не съществува **цялостна, единна, писмена и формализирана Национална политика за развитие и укрепване на българската промишленост, работеща в областта на националната Сигурност и отбраната на страната.** Налице са различни сегменти на тази политика, интегрирани в различни по своята същност и цели нормативни документи. Всички те са създадени не с желанието за оказване на помощ и изграждане на условия за повишаване на конкурентоспособността на предприятията от националната ОТИБ, а с ясното съзнание за максимално ограничаване на тяхната активна дейност.

В подкрепа на казаното е факта, че от познатите 4 (четири) инструмента за провеждане на ангажирана Национална политика в тази област²¹, в България се използват само последните два, регулаторните функции на държавата и функциите ѝ от гледна точка на собственик на ключови предприятия. И двата инструмента се прилагат за поставяне на условия, целящи не увеличаване на способностите и капацитета на тази индустрия и интегрирането ѝ в Европейската ОТИБ, а създаване на тежки бюрократични процедури, целящи презастраховане на бюрократичния апарат от евентуални проблеми и осигуряващи му „безметежно съществуване”.

За да бъде обаче извършена истинска „дисекция” на съпътстващите проблеми е необходимо същите да бъдат анализирани в дълбочина.

3.2.1 Отбранителната промишленост като гарант на икономическите устои на националната сигурност и водещ социален фактор.

Една от основните цели на нашата отбранителна промишленост е **създаването на условия за укрепване на икономическите устои на националната сигурност и отбраната на Република България.** Тази цел, записана в Устава и следвана неотлъчно от членовете на единствената законово установена организация в нашата страна, Сдружение „Българска отбранителна индустрия”, **не е формулирана в нито един нормативен документ.** Сдружението обединява усилията и производствените капацитети на водещи икономически субекти, безспорният професионализъм, увереността във възможностите си и желанието на хиляди високо квалифицирани професионалисти да допринесат със своя честен труд за достойното и адекватно участие на нашата страна в евро-атлантическите структури. Нашите предприятия (без помощта на държавните органи) се утвърдиха като равностоен партньор на своите колеги от страните-членки на Европейския съюз. Те с достойнство защитиха името си на едни от най-добрите в бранша и успешно работят по реализацията на редица проекти на НАТО и снабдяват Алианса с високотехнологични средства за защита на контингентите, изпълняващи мисии в редица държави по целия свят. В този

²¹ The Protection of the European Defence Technological and Industrial Base, European Parliament, Policy Department External Policies, p. 4

момент, ако някой попита в Брюксел какви са впечатленията от реализацията на такива проекти като „Защита на хеликоптери от РПГ”, „Защита на пристанища”, „Алтернатива на противопехотните мини” или „Противодействие срещу дистанционно активиране на взривни вещества” всички единодушно ще изкажат своите суперлативи за високият професионализъм на нашите научни работници и специалисти от Института по металознание към БАН (за първите три) и „САМЕЛ 90” АД (за последния), които по бесспорен начин доказаха, че са лидери в тези области между колегите си в НАТО.

Не без основание всички ние трябва да се гордеем и можем да твърдим, че като цяло отбранителната ни промишленост имаше и продължава да има **доказана специализация и предимства на национално и световно ниво** в следните сфери:

- Производство на малки оръжия и леки въоръжения; гранатомети и артилерия; бойни припаси (включително елементи); широка гама от мини и алтернативи на противопехотни мини; управляеми и неуправяеми ракети; многоцелеви ракетни системи; противотанкови системи; системи за противовъздушна отбрана; верижни бронетранспортъори; самоходна артилерия; средства за ефективно поразяване на подводни и надводни обекти; надеждна бронева защита на моторни превозни средства и летателни апарати и др.;

- Производство на изделия с възможна двойна употреба и интеграция на хардуер и софтуер на световно признати производители, като радио-средства, различни типове телефони; комуникационно-информационни системи; радари; оптични уреди; системи за контрол и управление; комутационно-разпределителни устройства, средства за противодействие срещу дистанционно активиране на взривни вещества и др.;

- Други изделия: бойно облекло и лична екипировка; защитна екипировка за работа с радиоактивни средства; хранителни порции, палатки (укрития) и др.;

- Резервни части и производствени възможности за извършване на различни видове ремонти;

За цялото това оборудване нашите предприятия **осигуряват на територията на нашата страна комплексна поддръжка през целият му жизнен цикъл**, което на практика води до осигуряване на висока надеждност и разходо-ефективност в полза на отбраната и националната сигурност на страната. Последното е основно изискване на политиката на ЕС за изграждане на единна Европейска ОТИБ, а именно, осигуряване на сигурност на доставките в кризисни ситуации и в условия на военни действия.

Това е резултат от безкористните усилия на ръководствата и личния състав на нашите предприятия, които не допуснаха в условията на прехода да бъдат безвъзвратно изгубени **богатият опит и доказаните способности**,

висококвалифицирания научен и производствен потенциал и научно-развойната и производствена материална база.

Всичко това е обективно доказано, както от наличието на техните компетенции, така и от широката гама изделия, реализирани за нуждите на въоръжените сили на редица други държави. Дали обаче същите са станали достояние на Българската армия трудно някой може да каже.

От друга страна, като активни производствено-стопански единици, тези фирми осъществяват и други, не по-малко значими социално икономически и обществени дейности, а именно:

а. Осигуряване на постъпления по линия на външнотърговския платежен баланс, посредством износ на стоки и технологии;

б. Осигуряване на значителни приходи както за републиканския, така и за общинските бюджети, посредством заплащане на **реални републикански и местни данъци и такси;**

в. Не на последно място, осигуряване на заетост и условия за достойно съществуване на български граждани в редица градове и региони на страната.

3.2.2 Какво направи държавата, за да допринесе за развитието на отбранителната промишленост в полза на националната сигурност и отбрана?

На **първо място**, най-тежък удар върху този сектор на икономиката нанесе правителството в периода 1997-2001 г., чиято приватизационна политика доведе до колапс с последващ фалит на дружествата в Лом, Монтана, Червен бряг и др., а останалите преживяха най-тежките години от своето съществуване, свивайки производството си до невиджани до тогава размери. Бързахме да приватизираме предприятията без да се интересуваме какво ще стане с тях и без да им създадем средата, в която да се развиват. Само за сведение, във Франция, Италия и Испания отбранителната промишленост е почти изцяло държавна собственост (колкото и невероятно да звучи това), в САЩ, Великобритания и Германия границата между държавна и частна собственост в отбранителния сектор е толкова размыта, че по някога трудно може да се открие (свидетели сме на множество случаи когато държавата оказва всякакъв вид помощ на изпаднали в беда предприятия, като в същото време ги засипва с гарантирани държавни поръчки). Освен това, във всички тези държави са налице специални закони (САЩ) или има законови регламентации, които изискват съответното Министерство на отбраната да купува с предимство от местните фирми (Законът „Купувай само местно производство” - Buy American Act).

В същото време, набедени от редица външни разузнавателни служби за контрабандисти на оръжие, нашите производители бяха поставени от правителството в положение да не могат да изпълнят договорени и

подписани договори с чуждестранни клиенти – просто нашите чиновници ги беше страх да подпишат съответните сертификати от една страна, а от друга създаваха разрешителните режими в тази област с години и по този начин неимоверно затормозяваха и саботираха процеса. Не само не бяха разписани законови изисквания за преференции към тези предприятия, но и бяха създадени законови ограничителни изисквания, които в някои случаи многократно надвишаваха аналогичните такива в много от страните-членки на НАТО и ЕС.

От друга страна, през периода 1990 – 2004 г. Българската армия не закупи почти нищо от нашите дружества. Никой от Министерството на отбраната не се интересуваше от отбранителната промишленост и нейните проблеми. Това допълнително утежни условията на нейното функциониране. От **120 000** заети в този отрасъл на икономиката, в настоящия момент се трудят не повече от **12 000** души.

На следващо място, когато през 2004 г. се разкриха възможности за участие на предприятията в модернизацията на Въоръжените сили бяха допуснати отново грешки, но от друг характер.

Беше поставено началото на процеса по създаване на условия за провеждане на офсетна политика в хода на модернизацията на Въоръжените сили на България. Идеята беше да се защити родната промишленост от обективните обстоятелства – от една страна остра потребност от оборудване, което не се произвежда в страната и от друга, необходимост да се създадат условия част от средствата да останат в държавата под формата на трудова заетост, трансфер на технологии, усвояване и реализация в чужбина на високо технологични продукти и др.. Благородната идея беше опорочена от това, че не бяха създадени условия и не бяха осъществени две задължителни предпоставки за получаването на положителни резултати:

- Не беше разработена подробна, съобразена с европейските изисквания и полезна за страната законова уредба в областта на офсета;
- Не беше обучен в достатъчна степен личен състав, който да проведе политиката в тази област.

Всичко това доведе до положението, че вече четвърта година се изпълняват мащабни проекти за модернизация на Българската армия (над 2 млрд. лв.), а ефекта от провежданата офсетна политика се изразява в утвърдени от двете страни (офсетодател и офсетополучател) два проекта – изграждане на оранжерия и проект EPICOS (информационна програма за търгове в чужбина)!!

Резултатите са повече от несериозни. Какъв ще е последващия икономически ефект и за кого? Идеята за прилагане на офсетната политика беше усвояване на нови технологии, ноу-хау, излизане на международния пазар и участие в международното разделение на труда. Нищо такова не се случва. И по-лошото в случая е, че чуждите компании, спечелили договорите

за доставка са начислили стойността на офсетните задължения в цената на основното оборудване и имат по-голяма полза да не изпълнят офсетните си ангажменти, защото не само няма да останат „на червено”, но и ще спечелят от тяхното неизпълнение. Нетната сума на неустойките е многократно по-малка от начислената сума на офсета в основното оборудване.

Точно тази ситуация дава яснота за невъзможността на държавните органи да приложат адекватно единствения използван в страната протекционистичен инструмент – офсетните изисквания и свързаната с това офсетна политика.

3.2.3 Какво може да се направи, за да се промени статуквото?

Отново трябва да се отбележи, с риск да се повтори, потрети или препотрети истината, че на този етап липсва **цялостна, единна, писмена и формализирана национална политика, както за развитие на българската промишленост, работеща в отбранителния сектор, така и за укрепване на социално икономическите устои на националната сигурност и отбраната на страната.**

Наличната законова уредба в никакъв случай не допринася за постигане на тази цел. Не съществува друга страна-членка на НАТО или Европейския съюз (освен в тези, в които липсват въоръжени сили), в която да няма ясно формулирана и национално ангажирана политика в разглежданата област. Във всяка от страните този проблем е решен в унисон със съответните строго специфични изисквания, но в нито една няма такава остра липса на законова регламентация на въпросите, свързани с отбранителната промишленост.

Тук не става дума за рестриктивните, контролни механизми на държавата за производство и търговия с оръжие и стоки с възможна двойна употреба или офсетната политика. Всяко едно твърдение в посока, че е направено много за подпомагане на отбранителната промишленост от страна на държавата не се основава на реалните факти. Дори Европейската комисия е в процедура на утвърждаване на две Директиви, целящи да се създадат условия за облекчаване на рестриктивните режими, по отношение на производството и търговията с оръжия и стоки с възможна двойна употреба, в рамките на общността и за стимулиране на отбранителните промишлености в страните членки на ЕС. Именно затова държавата не трябва да страни от тези процеси и да бъде само контролор и да създава единствено и само рестриктивни механизми. Видно е, че във всяка една страна-членка на НАТО или ЕС (дори и в Швейцария се грижат повече за предприятията, произвеждащи продукти за националната сигурност) държавата полага особени грижи за този сектор от икономиката. И отново, ако някой каже, че в нашата страна сме направили всичко в тази посока просто няма да бъде искрен.

Крайно време е да действваме целенасочено, последователно и системно по така обсъждания въпрос. Така както реформата на Българската армия беше

започната, осланяйки се на опита на армиите в страните-членки на НАТО, така и тук трябва да взаимстваме от утвърдените практики и механизми на регламентация на отбранителните промишлености на нашите съюзници. Така например, скоро излезе официална информация, че според доклада на Международният институт за изследвания по проблемите на мира в Стокхолм, САЩ, Русия и Германия са продали най-много оръжие през 2007 г. Според доклада САЩ са продали оръжия за 7.454 млрд. долара, Русия - за 4.588 млрд. долара, а Германия - за 3.395 млрд. долара. Сред първите десет страни - износителки на оръжия са Полша (985 млн. долара), Турция (944 млн. долара), Израел (891 млн. долара) и ЮАР (855 млн. долара). Ако някой каже, че това е резултат от «свободна пазарна» икономика просто няма да бъде искрен. **Това е целенасочена държавна политика.**

Затова, колкото по бързо се разграничим от нашия страх някой да не ни обвини в национализъм или проктеционистично мислене, по отношение на формирането и провеждането на отбранително индустриалната политика, толкова по бързо ще решим не само проблемите на последната, но и на страната като цяло. Защо трябва да сме комплексари и да се страхуваме от насаденото мнение преди 1990 г., когато широко беше разпространена тезата, че нашата промишленост произвежда и продава оръжие на «недемократични държави»? Това време безвъзвратно си замина. Това беше до 1990 г., сега сме 2008 г. Полша беше в нашето положение тогава, сега е в челната класация на износителите на оръжие в световен мащаб. Трябва ли да се посочват още примери?

От тук и налагащият се основен **ИЗВОД: От политическа и икономическа гледна точка е необходимо да се изгарди единен, систематизиран подход за създаване на условия за развитие, укрепване и повишаване на конкурентоспособността на Българската отбранително индустриална база, на основата на националните интереси в областта на сигурността и отбраната и в съответствие с жалоните и препоръките, поставени от водещите Европейски институции – Европейският парламент, Европейската комисия и Европейската агенция по отбрана.**

3.3 ПРОБЛЕМИ НА НАУЧНО-ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА И РАЗВОЙНА ДЕЙНОСТ В ИНТЕРЕС НА ОТБРАНАТА И НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ.

3.3.1 Функционални проблеми на НИРД

В една или друга степен, всяка страна в света използва националната си наука в интерес на отбраната. Българската наука също е допринесла в значителна степен, и продължава активно да допринася, за отбраната на страната. Постигнатите в миналото практически резултати могат да се окачествят като твърде съществени. За това допринасяше добре развитата

система от военнаучни организации и ефективното им взаимодействие с националния научен потенциал. За съжаление, измененията във военнаучната област от края на 90-те години на миналия век доведоха до значими негативни последици. Заедно с това не могат да не се отбележат някои слабости, характерни за края на 80-те и началото на 90-те години на миналия век²²:

- **Нереалистичност на целите** – не винаги тематиката се формулираше на базата на текущите и перспективни потребности на Българската армия, а според някакви хипотетични възможности науката да направи нещо във военната област;

- **Грешна философия на финансирането** – финансовите средства не се включваха в бюджета на МО, а се предоставяха за финансиране на други организации, в т.ч. и на самия изпълнител. По този начин науката се “самофинансираше” и често не се чувстваше отговорна пред потенциалния потребител;

- **Технологичните ограничения** – в съответствие с военните стандарти можеха да се влагат градивни елементи и технологии в продуктите на научните разработки само на страни-членки на Варшавския договор.

В началото на новото хилядолетие, релацията „наука-отбрана” се приведе на основи, които по принцип съответстват на изискванията на пазарната икономика. Така, след един тотален срив в началото на 90-те години, българската наука започна да работи с несравнимо по-голяма ефективност за отбраната на страната. За съжаление, успехите не можеха да бъдат всеобхватни, както поради неефективно извършената реформа на военнаучните организации в края на 1999 г., така и по редица други причини.

Колкото до институционалните проблеми, настоящата разработка не си поставя за цел да опише и даде предложения (това е ангажимент на Министерство на отбраната).

3.3.2 Какво беше направено в посока на укрепване и развитие на НИРД?

Отчитайки всички гореописани слабости, в периода **2001-2004 г** бяха предприети редица действия в посока усъвършенстване на системата на научно-изследователската и развойна дейност в МО. Основните акценти бяха поставени върху:

- а) преструктуриране на вътрешно ведомствената система – включително и Института за перспективни изследвания за отбраната;

- б) обучението на личния състав за работа в новите условия;

²² План за модернизация на въоръжените сили 2002-2015 г.

в) поставяне на основите на законовото регламентиране на процесите; и

г) създаване на здрави връзки с националния научен потенциал, извън системата на Министерството на отбраната, като предпоставка за ангажиране на целият наличен национален научен ресурс и от там постигане на релевантни резултати, съизмерими с международните постижения.

С цел ангажиране на най-добрите умове в държавата бяха сключени рамкови договори с Българска академия на науките, Химико технологичния и металургичен университет и Технически университет-гр. София. В резултат на това бяха разработени такива значими проекти и проведени целенасочени действия като:

а) по линия на НАТО:

- повишаване на защитата на хеликоптери от РПГ;
- защита на пристанища;
- алтернатива на противопехотни мини.

Реализацията на тези проекти ни позволи да придобием, в международен план, сериозни преимущества и водещи позиции в ключови научни области. По този начин България дава своя принос за укрепване, както на способностите на Алианса, така и на страните-членки, като по този начин достойно защитава членството си в НАТО.

б) научното осигуряване на Националната програма за утилизация и унищожаване на излишните бойни припаси на територията на Р България (реализацията на която изключваше инциденти, подобни на този в поделението в Челопечене);

в) научното осигуряване на Плана за модернизация на въоръжените сили до 2015 г. (на основата на което бяха идентифицирани приоритетите в областта на модернизацията и осигурени процедурите по придобиване на отбранителното оборудване).

Резултатите от тези дейности и проекти поставиха основите на новото начало в нашата страна – създаване в средносрочен и дългосрочен план на условия за установяване на лидерски позиции в световен мащаб по отношение на:

а) участието ни в проекти на НАТО и ЕС в областта на отбраната;

б) създаването на «цивилни» технологии, на основата на разработваните военни такива и внедряването им в икономиката на страната;

в) заемане на нови пазарни ниши, на основата на използването на тези технологии.

3.3.3 Какво е целесъобразно да се направи за укрепване и развитие на НИРД?

През гореописания период беше направено много в посока на развитието на НИРД, като освен всичко друго бяха изпълнени две от задължителните предпоставки, необходими за постигане на успех в това направление:

- проведени структурни и персонални промени; и
- институционално беше установен механизма за функциониране на системата за НИРД, чрез публикуването на Правилник за НИРД.

За съжаление обаче, не беше разработена и в последствие прилагана Политика за Научно-изследователската и развойна дейност в интерес на националната Сигурност и отбраната на страната. Това доведе до изключително негативни последици. Последните започнаха да оказват своето отрицателно въздействие веднага в краткосрочен план. **В средно и дългосрочна перспектива същите могат да доведат до невъзможност да бъдат удовлетворени каквито и да било потребности на Българската армия от родната ни наука.**

На какво се основава този извод?

Липсата на разработена и прилагана Политика доведе до невъзможност за целенасочено, системно и адекватно планиране на дейността в съответствие с изискванията за развитие както на въоръжените сили, така и с тези, отчитащи нашите съюзнически ангажименти. Така например:

а) няма абсолютно никаква идея кои са приоритетите на НИРД в национален план и в рамките на НАТО;

б) липсва каквато и да е писмена регламентация за насочеността на усилията по отношение използването на най-новите достижения на родната наука;

в) не е формулирана и очертана необходимата линия на поведение и целите по отношение на дейността ни в Комитета по наука в НАТО, Организацията за изследвания и технологии на НАТО, Европейската агенция по отбрана (**в тези органи работят наши представители от различни структури в рамките на една институция, както и от различни институции, като между тях не съществува връзка и желание за обединение на усилията за провеждане на единна политика**);

г) липсват каквито и да било предпоставки за целенасочена, **единна, практико-приложна и финансово обезпечена Политика по НИРД, ангажирана с въпросите на анти-тероризма – основният приоритет на НИРД.**

3.3.3.1 Единна политика по НИРД, ангажирана с въпросите на анти-тероризма.

Формирането на целенасочена, **единна**, практико-приложна и финансово обезпечена Политика по НИРД, ангажирана с този въпрос, е гаранция за успех и предотвратяване на загуби от всякакво естество, което от своя страна е предпоставка за осъществяване на непрекъснато и последователно социално икономическо развитие на държавата.

Някой ще каже, че съществува такава Политика и са налице редица резултати. Истината е, че съществуват различни аспекти от Научно-изследователска и развойна дейност, реализирани в интерес на националната Сигурност и отбраната от органите, имащи конституционни задължения в това направление. Политика по НИРД обаче, и при това единна политика, не съществува (още повече, насочена срещу тероризма). Убедени сме, че в някои случаи много от тематиките на различните ведомства се припокриват, а в много случаи е налице огромна тематична празнина в областта на анти-терора.

В НАТО и ЕС, за да се избегне този проблем, припокриване на националните усилия в определени области с дейността в Алианса или Общността или отсъствие на такива в ключови направления, както на национално равнище, така и на съюзническо, се създават специални органи на най-високо ниво.

Но преди да коментираме целесъобразния организационен подход е необходимо да припомним същността на проблема.

Преди всичко, трябва ли да делим НИРД за борба срещу тероризма от другите направления за НИРД? Първосигналният отговор е НЕ. Не бива да парцелираме НИРД защото неговите елементи са взаимно свързани. Това е така и не е така. За да потвърдим негативите от стоенето на НИРД за анти-терор в общата рамка на НИРД за отбрана и национална сигурност е добре да се огледаме и използваме налични данни от чуждестранния печат за разходите по направления в тази област на страни-членки на НАТО (за България подобна статистика е изключена-по много причини). Разбира се, България въобще не може да се сравнява със САЩ, но ако вземем структурата на разходите им като критерий и модел за оценка на ситуацията в нашата страна няма да бъдем далеч от истината за наличните проблеми. Така например, САЩ отделят десетократно повече средства от която и да е друга страна от НАТО или ЕС в областта на НИРД и 30 пъти повече от Русия. Колосална разлика. Но не това е важно. Същественото е, че и в тази държава структурата на разходите до 2001 г. е била изцяло в ущърб на НИРД за анти-терор в сравнение с другите разходи. След 2001 г. обаче нещата се променят с положителен знак (табл. 1).

Табл. 1

Разпределение на разходите за НИРД за отбрана – 2001-2003 (в хил. USD)			
Категория	2001	2002	2003
Големи оръжейни системи	10,752,781	11,911,890	13,805,069
Балистични ракети	4,302,183	7,039,441	6,848,958
Разузнаване	2,953,072	3,378,629	4,490,930
Анти-тероризъм	754,140	902,937	1,394,472
Други	16,604,535	18,110,700	18,585,278
Общо	35,366,710	41,343,596	45,124,706
Общо бюджет за МО		330 600 000	369 000 000

Съотношението НИРД/общ бюджет за МО е 1,25 % за 2002 г. и 1,22 % за 2003. Низходящата тенденция се дължи единствено от увеличените разходи за Ирак, а не за това, че тенденцията за разходите за НИРД е да бъде низходяща. След 2003 г. темповете на нарастване на разходите за НИРД анти-терор се увеличават спрямо нарастването на останалите „пера” от структурата на програмата. Т.е. налице е целенасочено реструктуриране на тези разходи в посока развитие на Политиката по НИРД за борба срещу тероризма.

Какво е положението в нашата страна?. Тук е мястото да се отбележи, че **основно изискване на НАТО** е размера на финансирането на НИРД в страните-членки да не е по-малко от **1% от бюджета на съответното отбранително ведомство. От ноември месец 2007 г. направляващия борд на Европейската Агенция по отбрана реши размера на средствата за НИРД да бъде 2% от бюджета на съответното Министерство на отбраната, като от тях 20% да се заделят за Европейски проекти.** До 2003 г. ние почти се доближавахме до този процент. Бюджета за Научно-изследователска и развойна дейност варираше между **3 и 4 млн. лв.** След 2004 г. обаче, средствата за осигуряване на тази дейност спаднаха драматично. В **Закона за държавния бюджет на Република България за 2008 г.** финансирането на Министерството на отбраната е следното:

Структура на финансирането	ХИЛ. ЛВ.
- разходи за текуща издръжка	865 686.0
- инвестиционни разходи за ново въоръжение и техника, капитални ремонти и модернизация на наличното въоръжение и техника и други капиталовложения в областта на отбраната	251 479.0
- разходи за научно-изследователска и развойна дейност в областта на отбраната	2 230.0

В настоящия момент разходите за НИРД, отнесени към цялостния бюджет на МО, представляват **0,19 %**, като **тенденцията в годините е този процент да намалява.** Т.е. не само, че съотношението разходи за НИРД/общ бюджет на МО намалява, но и намалява нетната годишна сума за НИРД като цяло.

Разликата в начина на мислене и действие в двата представени случая е

виден с просто око. Отново трябва да отбележа, че не става дума за количествен, а за структурен подход. Това ни принуждава да осигуряваме потребностите си от оборудване за анти-терор чрез закупуването му от чужбина почти на 100%. И това ако някой каже, че е логично просто не е за вярване. Трябва ли да напомняме за вече многократно цитирания тук закон на САЩ и много други Европейски държави „Купувай само местно производство”? Отнася се до средствата за отбрана и национална Сигурност. Защо е така считаме, че отговора е ясен.

Съществуват две основни направления в Политиката по НИРД, свързани с укрепването и развитието на анти-терористичната дейност: борба срещу източника на заплахата; и защита на отделния индивид и инфраструктурата. Тези два клона могат да бъдат характеризирани по следния начин:

Първо, борбата срещу първоизточника е функция на разузнавателните органи, които в организационно и техническо отношение имат богат опит и възможности (не само в национален, но и международен план) да получават необходимата им информация и да предприемат своевременни и адекватни изпреварващи действия. Основната характеристика на тяхната дейност е борбата срещу „несигурността”. Несигурност от гледна точка на обстоятелството, че е необходимо да се идентифицират много ясно и точно три основни параметъра – къде, кога и как ще бъде извършена терористичната атака. Степента на тази несигурност оказва съществено влияние върху икономическите разходи, психологическите разходи и води до болезнени промени в установените норми на поведение и начин на живот.

Второ, защитата на отделният индивид и инфраструктурата е обществен продукт и като такъв е функция на държавните органи от най-високо ниво. В случая, борбата срещу тероризма, защитата трябва да е приоритет и отговорност на Министерски съвет. Основната характеристика тук са ограничените възможности за адекватен отпор, което става факт ако не сработи първата степен на противодействие – борбата срещу първоизточника.

След 2004 г., в контекста на борбата срещу международния тероризъм, политиката на Европейския съюз по защитата на критичната инфраструктура (вкл. стратегическите обекти) се развива много динамично. През ноември 2005 г. Европейската Комисия приема т.нар. Зелена книга за Европейска програма за защита на критичната инфраструктура. На тази основа, през 2006г., ЕС стартира Европейска програма за защита на критичната инфраструктура (European Programme for Critical Infrastructure Protection - EPCIP), като в процес на разработване е и Информационна мрежа за предупреждение за критичната инфраструктура (CIWIN–Critical Infrastructure Warning Information System). От друга страна, в процес на утвърждаване е Директива на Съвета от декември 2006 г., относно идентификацията и обезпечаването на Европейската критична инфраструктура и оценка на необходимостта за подобряване на нейната защита.

Защо този въпрос с още по голяма сила стои на дневен ред сега? Защото на фона на динамично развиващата се среда и опита на законодателството да регламентира параметрите на нейното функциониране, Република България се превръща в ключов фактор за изграждане и поддържане, в национален, регионален и международен план, на стратегически енергийни и транспортни обекти. Повишаването на тяхното количество, разнообразяването на типът им и разширяването на териториалните области, в които те се намират, в съчетание с увеличаващите се рискове от терористични действия, налага предприемането на синхронизирани мерки за тяхната защита, не само по отношение на използването на системи за наблюдение, ранно предупреждение и оповестяване, но и средства за адекватна реакция. На практика, съществува необходимост от разработване на **Национална Система за Защита на Стратегически Обекти**.

3.3.3.2 Какви могат да бъдат предимствата за държавата в областта на НИРД в интерес на националната Сигурност и отбраната на страната ?

На първо място, това е **ключовата област** в сектора на сигурността и отбраната, в национален и международен план, която е в основите на всички процеси, свързани с модернизацията на въоръжените сили през целия жизнен цикъл на продуктите/системите. Нейната реализация и **управление** може да носи не само **директни, но и индиректни ползи**. Липсата на успехи в тази област обрича всяка една страна на пълна зависимост на националната ѝ сигурност от външни източници, което води след себе си редица негативи (по отношение на външната политика, икономиката, социалната сфера и др.).

На второ място, НИРД е източник за **развитие и укрепване на националния научен потенциал** в тази област и свързаните с това съпътстващи дейности (напр. поддръжка, обслужване, ремонт и др.).

На трето място, НИРД създава условия за дългосрочна перспектива, в рамките на въоръжените сили и страната, чрез която може да се влияе не само на вътрешно ведомствените процеси, но и на много **дейности и области в рамките на цялата държава**.

На четвърто място, резултатите от НИРД могат да бъдат използвани както за установяване на лидерски позиции на национално и международно ниво в областта на отбраната, така и на такива, които са в сферата на **цивилното приложение на съответната технология**. Това не са теоретични постановки, а дадености, на основата на горепосочените постижения.

И не на последно място, резултатите от НИРД в нашата страна могат и ще станат основата на **високо технологични промишлени производства**, които ще заемат своето достойно място на международния пазар в далечна перспектива и ще **носят съответните дивиденди на притежателите на технологиите**.

Всичко това налага необходимостта от разработване на стройна политика, която да разглежда единствено и само сегмента НИРД за целите на националната сигурност и отбраната на страната. **Особената му значимост произтича от горепосочените предимства.**

3.4 МОДЕРНИЗАЦИЯ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ.

Два са основните «стълбове», върху които се градят основите за развитие на въоръжените сили и се създават условия за адекватна и отговаряща на изискванията национална Сигурност и отбрана:

- а) **изграждането на високо професионална армия, комплектувана изцяло с кадрови военнотружещи; и**
- б) **превъоръжаването ѝ с нови системи въоръжение и техника».**

Две страни на една и съща монета. И двата процеса, свързани с тях, са достатъчно сложни сами по себе си, а обединени в едно цяло формират една от най-комплексните системи в обществено икономическия, а защо не и в политическия живот на всяка една държава.

За да се разберат обаче в дълбочина, както и съпътстващите ги вътрешни и външни взаимоотношения и от там взаимозависимости, е необходимо процесите да бъдат подробно изследвани и анализирани.

Тук ще бъде изследван **вторият «стълб»**, а именно, модернизацията на въоръжените сили на страната, като събирателен израз не само на превъоръжаването им с нови системи въоръжение и техника, но и като процес на удовлетворяване и постигане на техните оперативни способности, резултат от поетите съюзнически, коалиционни и национални ангажименти.

Модернизацията на въоръжените сили на първо място е резултат от формулираните и провеждани политики в секторите „Сигурност” и „отбрана”. И още по-точно, този процес материализира теоритичните и практико-приложни постановки, заложенни в същността на тези политики. Тя дава част от отговора на въпроса „Как, с какви средства да постигнем поставените цели?”.

От съвременната, качествена и адекватна модернизация, съобразена с поставените цели, задачи и ресурси на страната са в непосредствена зависимост:

- пълноценното осигуряване на идентифицираните потребности за изграждане на необходимите способности, както на въоръжените сили, така и на Сигурността и отбраната на страната като цяло;
- развитието на изследванията и технологиите; и
- развитието на отбранително-технологичната индустриална база.

Именно разглеждането и оценката на тези три аспекта на Сигурността и отбраната са основната цел на настоящия раздел, а не институционалната рамка на двата сектора. Затова и като конкретен техен реален израз е целесъобразно да бъде анализирана модернизацията на въоръжените сили.

Разбира се за модернизация можем да говорим след като бъде структурно и кадрово изградена армията (или най-малкото процесите да са успоредни, с известно забавяне във времето на модернизацията). Затова и приоритетно допускане тук е, че основните принципи за изграждане, мисии и задачи на въоръжените сили са зададени и е необходимо да осигурим техните потребности с адекватно въоръжение и техника (въпреки, че както беше показано в т. 2 от настоящия материал много още трябва да се извърши за осигуряване на съответствие с Европейските изисквания).

От друга страна, като база за анализа, оценката, дискусиата и даването на предложения за създаване на условия за своевременна, качествена и ефективна модернизация е необходимо да се вземат основните принципи и добри практики, използвани от страните-членки на НАТО с най-богат опит и традиции в тази област – Великобритания, Германия, Франция, Испания, Турция, Гърция, САЩ, Канада и др.. Всяко едно «побългаряване» на тази материя, отчитайки «българските особености», води и ще доведе до сравняване на несравними величини, «размиване» на отговорности, нелогични заключения и в крайна сметка до създаване на предпоставки за нецелесъобразно изразходване на планираните ресурси и до несвоевременно и качествено удовлетворяване потребностите на въоръжените сили.

В същото време, от гледна точка на спецификата на материята, част от която в значителна степен се различава от аналогичната в т.н. „цивилен” сектор (напр. процесите по формиране на потребност и нейното удовлетворяване), както и необходимостта от това „да говорим на един и същи език” със специалисти в страната и чужбина, трябва да приемем и факта, че част от термините е добре да бъдат използвани така, както същите се използват от нашите съюзници в НАТО и ЕС. В противен случай, вместо термини състоящи се от една дума, ще използваме техните определения, в някои случаи и на десетки редове, което ще доведе до ненужно утежняване на материята.

В заключение е необходимо да се отбележи, че модернизацията на въоръжените сили не бива да се разглежда само като процес на доставка на отбранителни продукти. Подобен подход е опростенчески и не допринася както за разкриване на съществуващите проблеми в дълбочина, така и за избор на адекватен подход за тяхното решаване. Затова и тук модернизацията ще бъде разгледана като съвкупност от **процеси, организационни**

структури и взаимоотношения, т.е като Система за отбранителна аквизиция²³.

От тук и **целта** на този раздел - необходимо е да се установи **нова политика** в областта на превъоръжаването на въоръжените сили с нови системи въоръжение и техника. Основен акцент на тази политика трябва да стане създаването на условия за ефективно и ефикасно удовлетворяване на идентифицираните оперативни способности (отчитайки и изискванията на ЕС – вж. т. 2.3 по-горе). Тази обективна необходимост може да бъде реализирана само ако се обвържат в стройна система всички структури и процеси, ангажирани с придобиването на отбранителни продукти за нуждите на въоръжените сили, т. е. трябва да се изгради съвременна, адекватно функционираща и ефективна **Система за отбранителна аквизиция** в Министерството на отбраната (МО) и Българската армия. Системата за отбранителна аквизиция е **Система за управление** от най-висок ранг, която е една от основните системи за управление на въоръжените сили като цяло и от тази гледна точка е зависима както от вътрешни, така и от външни взаимоотношения.

Именно затова трябва да бъде изследвана горепосочената съвкупност, формираща процеса на модернизация.

3.4.1 Как да създадем условия за най-целесъобразно изразходване на средствата, заделени за отбраната на страната?

ОТДЕЛЯНИТЕ СРЕДСТВА И СЛОЖНОСТТА НА ПРОЕКТИТЕ ЗА МОДЕРНИЗАЦИЯ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ МОГАТ ДА СЕ СРАВНЯВАТ ЕДИНСТВЕНО И САМО С РАЗМЕРА НА СУМИТЕ И КОМПЛЕКСНОСТТА НА ДЕЙНОСТИТЕ, РЕАЛИЗИРАНИ В ЕНЕРГЕТИКАТА.

Именно затова е необходимо да създадем условия за изразходването на тези средства по най-добрия начин, преди всичко ефективно и ефикасно. Това може да стане по много начини, но най-надежният е като създадем стройна **СИСТЕМА** за това.

Едни от основните характеристики на съвременните въоръжени сили е необходимостта от непрекъснатото им развитие, в контекста на динамично изменящата се среда от заплахи. Новите заплахи налагат разработката на

²³ **Система за отбранителна аквизиция** - “Системата за отбранителна аквизиция осигурява и поддържа националните инвестиции в отбранителни технологии, програми и продукти, необходими за поддръжката на боеспособни въоръжени сили и гарантиране на националната сигурност. Тази система е насочена не само към поддръжката на съществуващите въоръжени сили, но и към изграждането на бъдещи такива. Основна задача на СОА е осигуряването на качествени отбранителни продукти, удовлетворяващи изискванията на въоръжените сили и съществено подобряващи оперативните им способности чрез оптимално използване на отделените от държавата ресурси за отбрана.” , Българо-американско изследване на подходите за изграждане на Система за управление развитието на въоръжените сили – Протоколно решение по т.22 на заседание на МС от 15.08.2002 г.

нови концепции и доктрини за водене на бойни действия, а развитието на съвременните технологии дава възможност за разработването на нови оръжия и системи, които осигуряват прилагането на новите доктрини.

За посрещане на тези предизвикателства е необходимо непрекъснато да се развиват **нови оперативни способности** на въоръжените сили и заедно с това на нова, по-ефективна *система* за бързото имплементиране на тези способности в системата за отбрана.

Системата, в която се развиват взаимосвързаните процеси, целящи ефективна модернизация на въоръжените сили за своевременно удовлетворяване на потребностите им за изграждане на адекватни оперативни способности, включва редица подсистеми и системни елементи, като в същото време функционира в рамките на система от по-висок клас и си взаимодейства с останалите подсистеми на последната.

Доказана е целесъобразността от разработване на **Единна система за управление развитието на въоръжените сили**, която да включва²⁴:

- Система за генериране на необходими оперативни способности (НОС);
- Интегрирана система за управление на ресурсите за отбрана (ИСУРО);
- Система за отбранителна аквизиция (СОА).

Системата за генериране на НОС реализира оценката на възможностите на въоръжените сили да изпълнят поставените им мисии и задачи и при необходимост дефинират потребностите от **нови структури, въоръжение и техника**. Системата представлява „входен сигнал“ за Системата за отбранителна аквизиция.

ИСУРО осигурява необходимата информация за оценка на ресурсната обезпеченост на проектите за модернизация, осигуряващи генерираните необходими оперативни способности.

Именно неразривната връзка между тези системи гарантира качеството на модернизацията и от там нивото на готовност на въоръжените сили да изпълнят поетите съюзнически ангажименти и да отговорят на очакванията за надеждна национална сигурност и отбрана.

От своя страна, термините „отбранителна аквизиция“ и „модернизация“ са синоними, едно цяло или по-точно казано две страни на едно цяло. Отбранителната аквизиция е система от процеси, в рамките на която се реализира модернизацията на въоръжените сили. Последната е резултат от дейността на СОА. Ефективността на тази система е гаранция за качествена модернизация.

²⁴ Структурирането, наименованието и терминологията на тази система и нейните подсистеми се ползват във Великобритания, Германия, Гърция, Дания, Испания, Италия, Канада, Норвегия, Полша, Румъния, САЩ, Словакия, Словения, Турция, Унгария, Холандия, Франция, Чехия. Не се прилага единствено в България и някои от по-малките държави-членки на НАТО. А основната цел на тези системи е следната: Да се създадат условия за най-целесъобразно изразходване на средствата на данъкоплатците.

Именно затова нивото на разбиране на тази взаимна обвързаност определя и характера на проблемите, които неизменно следват процеса на модернизация.

За съжаление, нито преди 2008 г. нито в настоящия момент в Министерството на отбраната е налице функционираща **Единна система за управление развитието на въоръжените сили**, включваща гореописаните подсистеми. **Това е една от най-сериозните причини за липсата на прозрачност и съмнения за корупция в рамките на ведомството.** А това е така, защото наличието на система създава условия за проследимост, която гарантира прозрачност.

Освен всичко друго, тази система, в държавите с традиции, предполага и непрекъснат **Парламентарен контрол**. Но не такъв какъвто е в момента в България, а контрол от зараждането на идеята за модернизационен проект до края на неговата реализация. Само като пример, в подкрепа на тази обективна необходимост, може да се посочи, че размера на сумата, необходима за цялостна модернизация на въоръжените сили, от началото на процеса през 2004 г., е над **6 млрд. лева**. Тя красноречиво говори в подкрепа на тази констатация.

И до този момент в МО не функционира Система за генериране на необходими оперативни способности и когато се зададе въпрос „Защо точно това оборудване ни е необходимо?“ много трудно някой може в логичен порядък да даде адекватен отговор. Просто Военновъздушните сили си харесват самолет или хеликоптер или Военноморските сили многоцелева корвета или Сухопътни войски бойна бронирана машина и правят всичко възможно да бъдат доставени. В същото време, действащата ИСУРО просто преразпределяше (в минало време, защото вече такава система липсва в МО), а не управляваше наличните ресурси. Програмната времева и ресурсна обвързаност при планирането в годините надхвърляше 70% и повече процента грешка. Недопустимо за една разумна и системно ориентирана модернизация.

3.4.2 Какво ни предостави историята?

В периода 1990 – 2001 г. не съществуваше организиран процес на модернизация на въоръжените сили. Единственото, което се извършваше в основата си беше осигуряване (доставка) на храни, дрехи и снаряжение за армията, с цел удовлетворяване на най-неотложните ѝ потребности. Това беше период на реструктуриране на въоръжените сили, кадрово обновяване, определяне на нови приоритети, мисии и задачи и като резултат цялостна подмяна на концептуалните и доктринални постановки.

През 2001 г. започна съвместното Българо-американско изследване на подходите за изграждане на Система за управление развитието на въоръжените сили. На тази основа, през 2002 г. беше създаден План за

модернизация на Въоръжените сили на Република България (2002-2015). В периода 2002-2004 г. бяха разработени в подробности техническите изисквания, необходими за определяне на параметрите на нужните въоръжения и бойна техника, с цел откриване на процедури по Закона за обществените поръчки.

В съответствие с нарасналите изисквания към способностите на Въоръжените сили Министерския съвет на Република България с постановление № 301 от 10 ноември 2004 г. прие План за организационно изграждане и модернизация на въоръжените сили до 2015 г. (План 2015). За съжаление, не беше създадена здрава и адекватна основа за разработката на Плана. Така например, един от основните стълбове, върху които беше изграден той – Целите на въоръжените сили, се оказа „колос на глинени крака”. Тази формулировка се прави на основата на факта, че липсваше Система за идентифициране на необходими способности и България прие повече ангажименти към НАТО отколкото можеше да изпълни и финансово и организационно.

Отчитайки необходимостта от съсредоточаване на усилията за удовлетворяване на ключови оперативни способности, беше разработен План за приоритетни проекти, който включваше:

1. Превъоръжаване на БА с автомобилна техника;
2. Придобиване на нови и възстановяване и модернизация на вертолетите от състава на ВВС на БА;
3. Придобиване на нови многоцелеви изстребители;
4. Придобиване на нови транспортни самолети;
5. Придобиване и стрителство на кораби клас ”Многоцелева корвета”;
6. Изграждане на Брегова радиолокационна система за контрол на корабоплаването и охрана на морската граница ”ЕКРАН”;
7. Модернизация и придобиване на кораби ”second hand”;
8. Осигуряване на подразделенията, изпълняващи мисии и задачи извън страната, със снаряжение и лагерно-походно имущество;
9. Развитие на средствата за комуникационно-информационно осигуряване;
10. Национална програма за утилизация и унищожаване на излишните бойни припаси;
11. Придобиване на системи за разузнаване, ранно предупреждение и мониторинг на ядрени, химически и биологични агенти.

3.4.3 Проекти за модернизация – състояние на приоритетните проекти.

Началото на процеса на същинска модернизация беше поставено през 2004 г. В резултат на това, в изпълнение на горепосочените 11 приоритетни проекта за модернизация, бе реализирано следното:

N	ПРОЕКТ	ИЗПЪЛНИТЕЛ/ БГ ПРЕДСТАВИТЕЛ	СТОЙНОСТ* EURO
1.	<p>Превъоръжаване на БА с автомобилна техника. Рамков договор, който предвижда ежегодно подписване на конкретни договори.</p>	<p>„DAIMLER CHRYSLER” AG – Германия; „БАЛКАН СТАР” ЕООД</p>	<p>Сключени конкретни договори за около 70 млн.</p>
2.	<p>Придобиване на нови и възстановяване и модернизация на вертолетите от състава на ВВС на БА</p>		
2.1	<p>Придобиване на нови вертолети. Сключен е договор за 12 бр. вертолети за ВВС „COUGAR” и 6 бр. за ВМС „PANHTER”.</p>	<p>„EUROCOPTER” – Франция; „ДЕЛТА-Г” ЕООД</p>	<p>360 млн.</p>
2.2	<p>Модернизация на вертолети от състава на ВВС. Беше сключен договор с „ЕЛБИТ СИСТЕМС” Израел, който бе прекратен поради неизпълнение от страна на фирмата. Основен проблем – Русия не предостави право на ЕЛБИТ да модернизира вертолетите и не осигури резервни части за ремонта. <u>Изразходвани са 12 млн. лв. без нищо да е свършено.</u></p>	<p>„ELBIT SYSTEMS” Израел прекратен</p>	<p>57 млн. прекратен</p>
3.	<p>Придобиване на нови многоцелеви изстребители. Проекта не е стартирал поради липса на средства. В момента РСК „МиГ” ремонтират МиГ – 29.</p>	<p>-</p>	<p>-</p>
4.	<p>Придобиване на нови транспортни самолети. Сключен договор за доставка на 5 бр. самолети „СПАРТАН”.</p>	<p>„ALenia AERONAUTICA” – Италия; „БАЛКАНТЕЛ” ЕООД</p>	<p>92 млн.</p>
5.	<p>Придобиване и строителство на кораби клас ”Многоцелева корвета”. След преговорите с Френския Президент ще започне строителството на две корвети. Предвидено беше строителството на 4 бр.</p>	<p>„ARMARIS” – Франция Имат техен представител в България, а не българска фирма</p>	<p>Предложена цена за 4 бр. – 720 млн. С намаляването на 2 бр. цената според запознати ще е 500</p>

* **Забележка** – посочените стойности са приблизителни, взети от предоставената в медиите информация.

			млн.
6.	<p>Брегова радиолокационна система за контрол на корабоплаването и охрана на морската граница "ЕКРАН".</p> <p>Проекта не е стартирал поради липса на средства и на „заинтересованост“ от страна на МО. Отчитайки факта, че България е външна граница на НАТО и ЕС, този проект е с най-висока степен на приоритет.</p>	-	-
7.	<p>Модернизация и придобиване на кораби "second hand".</p> <p>Закупена е от Кралство Белгия 1 бр. фрегата. Очаква се да бъдат закупени още 2 бр. Основният проблем е, че фрегатата може само да плава, но не и да води реални учения с използване на въоръжението си. Всеки един боеприпас трябва да се закупи от фирма извън България. <u>Няма да е пресилено да се каже, че само боекомплекта ракети (EXOCET-MBDA Франция) струва повече от доставната цена на фрегатата.</u></p>	Кралство Белгия	40 млн.
8.	<p>Осигуряване на подразделенията, изпълняващи мисии и задачи извън страната, със снаряжение и лагерно-походно имущество.</p> <p>Проекта се изпълнява година за година и се доставят каски, бронезилетки, дрехи и отделни елементи от необходимото снаряжение за бойците. <u>Идеите какво да се закупи за тях идват от самите тях, в следствие на опита им от Ирак и Афганистан.</u></p>	-	-
9.	<p>Развитие на средствата за комуникационно-информационно осигуряване.</p> <p>Основен проект е Полевата комуникационно информационна система за нуждите на БА (ПКИС). Проектът не е стартирал. Липсват средства. Оценката на БА е, че ще</p>	-	-

	<p>струва 200 млн. ЕВРО. Стойността на подобна система за 61 бр. е 110 млн. USD. <u>Оценката на проекта е меко казано пресилена защото:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • съотношението EURO/USD (т.е. ПКИС за 61 бр. сега струва < 70 млн. EURO); • цената на тези системи е паднала значително; и • ще са ни необходими не повече от нови две системи. 		
10.	<p>Национална програма за утилизация и унищожаване на излишните бойни припаси. След взрива в поделението в Челопечене на всички стана ясно, че програмата не беше реализирана <u>заради користни цели и корупционни практики на заинтересовани служители от МО и народни представители.</u> Правителството отпусна 30 млн. лв. тази година. Очакваме да видим какво ще стане.</p>	-	-
11.	<p>Придобиване на системи за разузнаване, ранно предупреждение и мониторинг на ядрени, химически и биологични агенти. Проекта се реализира частично, „на парче“ заради липса на средства.</p>	-	-

3.4.4 Проекти за модернизация, неключени в списъка с приоритети.

През **2003 г.** бяха закупени от Швейцария шест тренировъчни самолета за ВВС, РС - 9М за учебно-тренировъчни цели и един РС -1 "Пилатус" на стойност **33 млн. EURO**.

През **2004 г.** беше поставено началото на модернизацията на БТР-60 ПБ от българската държавна фирма „ТЕРЕМ“ ЕАД, клон Търговище. **Най-успешния проект за модернизация до този момент** на стойност (до сега) за около **10 млн. EURO**.

През **2007 г.** беше сключен договор за доставка на 7 бр. бойни бронирани колесни машини М 1117 "Гардиън", произведени от американската компания

"TEXTRON MARINE and LAND SYSTEMS" САЩ на стойност 7 млн. EURO. Договора предвижда доставката на още 30 бр. машини на стойност 30 млн EURO. Независимо, че машините не бяха необходими (проекта за модернизация на БТР-60 ПБ се развиваше успешно) по личното указание на министър Близнаков този проект беше реализиран като приоритетен.

В заключение може да се каже, че в периода 2003-2008 г. са изразходвани, сключени са договори или е взето правителствено решение (корвети) за изразходване на финансови средства по основни, в повечето случаи приоритетни проекти за модернизация на обща стойност над 1 122 000 000²⁵ EURO или около 2 244 000 000 лв.. В тази цифра не влизат десетките милиони, изразходвани например за снаряжение, облекло, имущество и др.. Ако се прибавят 120 млн. лв., отпуснати на 17 юли за закупуване на две фрегати и един минен ловец „second hand” от Кралство Белгия, както и 30 млн. за Националната програма за утилизация на излишни боеприпаси, размерът на сумата ще нарастне над 2 575 000 000 лв..

3.4.5 Допуснати грешки в хода на модернизацията.

Липсата на опит и необходимостта от ускоряване на процесите за модернизация, в изпълнение на поетите ангажименти, доведоха до нарушаване на основни принципи и неследване на логичния подход, който предполагаше изпълнение на последователност от взаимосвързани дейности и разработване и прилагане на следните документи:

а) **Политика по отбранителна аквизиция**, като основополагащ документ за управление на цялостния процес на модернизация, на основата на който се разработват стратегии за придобиване, планове, оценъчни критерии и свързани процедури – документа не е разработен и до този момент. Започна се направо с План за модернизация, който остана „на книга” и въобще не беше реализиран.;

б) **Стратегия по отбранителна аквизиция**, като средство за определяне на различните подходи за придобиване на въоръжение и техника – документа е разработен, но за съжаление е само „на хартия” и дори тези, които трябва да го ползват не разбират неговото значение и ролята му в поредицата от задължителни условия за доставка на качествени отбранителни продукти;

в) **Комплект от документи за управление на отбранителната аквизиция и на модернизацията като цяло** (правилници, наредби, инструкции, отделни процедури). Бяха разработени отделни документи, чрез които беше направен опит за управление на модернизацията. Те обаче бяха разработени „пост фактум”, след стартирането на горепосочените проекти. Основният проблем е както липсата в тях на обективни критерии за многовариантна оценка на подходите за удовлетворяване на дадена

²⁵ Отново трябва да се отбележи, че разчетите са примерни и подлежат на уточняване.

оперативна потребност чрез „п” на брой алтернативи, така и неприлагането на тези критерии в хода на подготовката и поставяне на началото на проектите. Това доведе до ситуации, при които ние сключихме договори за доставка на отбранителни продукти, които като количество не бяха необходими. За пример може да се посочи закупуването на транспортните самолети „СПАРТАН”. В случая количеството на машините многократно надвишава потребностите ни от въздушен транспорт за придвижване на войските и силите на територията на страната. От друга страна, капацитета на самолетите е такъв, че те могат да возят до 1 бр. стандартен контейнер и един взвод бойци !!!!! Не можем да ги използваме за транспорт на нашите подразделения до Ирак и Афганистан. По този начин транспорта на батальон би ни излязъл прекалено скъпо. Коментара е излишен.

г) **План за модернизация на въоръжените сили** в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен период от време - документа беше разработен, но както и много други остана само „на книга”. Реализацията на плана и по-точно реализацията на 11^{-те} приоритетни проекта за модернизация **наруши основен принцип на планирането – обвързаност по ресурси и време.** Именно тази обвързаност и липсата на **времеви график с балансирано разпределени финансови средства** доведе до положението стартиралите вече проекти да акумулират целият наличен ресурс от бюджета на МО, предвиден за капиталови разходи в близките 5-10 години.

д) **Учебна програма и специализирана учебна дисциплина** по отбранителна аквизиция за обучение и тренировка на всички специалисти, включени в процеса на модернизация – това беше най-голямата грешка. Такова обучение беше извършено некачествено, за малък кръг от специалисти, без последователно полагане на усилия да стане системна част от процеса на модернизация.

3.4.6 Функционални проблеми на системата за управление развитието на въоръжените сили.

В резултат на всичко това, освен горепосочените са налице и редица **функционални** проблеми на системата, които се свеждат до следното:

- Недостатъчна прецизност при определянето на необходимите оперативни способности, водеща до осигуряването на въоръжените сили с отбранителни продукти, които не отговарят на оперативните потребности и изискванията за перспективност и съвместимост с аналогичните, използвани в страните-членки на НАТО продукти;

- Отсъствие на изследвания на разходите на жизнения цикъл на придобиваното въоръжение и в резултат на това доставяне на отбранителни продукти, за които в следствие се отделят значителни (превишаващи разчетите) средства за експлоатация и поддръжка ;

- Ограничени изследвания на ефективността на наличните и новите образци въоръжение и от там неправилно определяне на приоритетите за модернизация и превъоръжаване;
- Разкъсване на процеса на снабдяване от изследователската и развойна дейност за въоръженията и дейността по изпитвания и оценка на качествените параметри и по този начин създаване на условия за вземане на необосновани компромисни решения и доставка на изделия не отговарящи на предварително заложените изисквания;
- Неизползване на финансово икономически инструменти и механизми за оценка на перспективност, адекватност и ефективност на проекти за модернизация на въоръжените сили и съпътстващите ги оръжейни системи (отбранителни продукти);
- Недостатъчния изследователски и развоен потенциал, който е в невъзможност да генерира иновационни решения;
- Силно е затруднена координацията на дейностите по отбранителна аквизиция поради все още неустановените нови функционални връзки между основните двигатели на процесите;
- Неясна и слаба връзка на СОА със съответните структури на изпълнителната и законодателната власт, както и с отбранителната индустрия, което силно затруднява нейната ефективност и контрол.

В основата на несъвършенствата на текущата политика и практика в областта на отбранителната аквизиция, лежат следните причини:

- Ограничените бюджетни ресурси не се разпределят съобразно идентифицираните приоритети на отбраната и в съответствие с критериите за икономическа ефективност и съществуващите тенденции за технологичен прогрес;
- Не съществуват ясни и точни делегирани отговорности, за да бъдат икономично или ефективно изпълнявани;
- Одобряването на предлаганите решения за подготовка и реализация на проекти за модернизация на въоръжените сили често са забавени и неефективни. Проучванията понякога продължават с години;
- Липсва стройно изградена система за обучение на личния състав, ангажиран с процесите по отбранителна аквизиция;
- Липсва процедура за избор на най-добрата алтернатива за удовлетворяване на оперативните потребности, което води до вземане на нецелесъобразни решения;
- Не на последно място липсва цялостна, стройна и ефективно функциониращи както СОА, както и **Единна система за управление развитието на въоръжените сили.**

Горепосочените факти, и на тяхна основа направени констатации, водят до следните основни ИЗВОДИ за този раздел:

- Липсата на Система за идентифициране на необходимите способности доведе до това, че България прие повече ангажменти отколкото може да изпълни, свързани с изпълнението на Целите на въоръжените сили, поставни от НАТО. Това доведе до **ненужно увеличаване на необходимия размер на средствата за модернизация, отлагайки във времето изпълнението на голяма част от Целите поради недостатъчен финансов ресурс;**
- Неизползването на подхода за избор на алтернатива доведе до ситуация, в която почти всички проекти се планираха за ново оборудване, като не бяха използвани в оптимален вариант възможностите за ремонт на съществуваща техника (МиГ-29 и Ми-17 и Ми-24 е показателен пример за лошо управлявани проекти), закупуване на “second hand” (фрегатите са „капка в морето”) или използване на съюзнически способности за решаване на задачи при изпълнение на съвместни мисии (напр. транспортирането по въздух на сили и средства). **Тази ситуация, съвместно с горната, доведе до ново увеличаване на необходимите средства за модернизация;**
- **„Преоразмеряването”** на проектите (закупуване на повече от необходимите транспортни самолети) доведе до ново увеличение на необходимия бюджет за модернизация;
- Липсата на политика за НИРД и отбранително-технологичната и индустриална база не позволи на водещите учени, научни организации и родната отбранителна промишленост да участват адекватно и активно в процеса на модернизация. **Това оскъпи неимоверно необходимите за въоръжените сили продукти и услуги (само като пример – неучастието на промишлеността оскъпи поддръжката многократно);**
- **Недобрата нормативна уредба в областта на офсета** и липсата на опит на всички административни звена за провеждане на полезна политика в тази област, доведе до положение, че **стойността на офсета беше начислена в цената на основното оборудване, което увеличи почти с 30% размера на необходимите за доставката му средства.** Като се вземе предвид и факта, че офсетните задължения няма да бъдат изпълнени (размера на неутойките е многократно по-малък) можем да си представим какви ще са загубите за страната във финансово отношение.

Ако направим задълбочен анализ на горното ще видим, че вместо поносимата и приемлива стойност на модернизацията от 6 млрд. лв., финансовото бреме, което този процес води със себе си, ще бъде увеличено двойно и тройно. Нека пак казваме, че нямаме достатъчно средства за модернизация на въоръжените сили.

4. ИЗВОДИ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ.

На основата на казаното до тук, могат да се направят следните основни

ИЗВОДИ:

1. Налице е необходимост от създаване на нова нормативно установена документална основа за секторите „Сигурност” и „отбрана”, в съответствие с приетата в ЕС методология. Актуализацията на документите е неприемлива;

2. На основата на създадените нормативни изисквания е необходимо да се изгради ефективен механизъм за достигане на определените способности с помощта на националния научен потенциал в изследванията и технологиите и родната отбранително-технологична индустриална база.

Отчитайки гореизложеното и с цел създаване на условия за своевременно, адекватно и качествено достигане на необходимите национални и съюзнически способности в секторите „Сигурност” и „отбрана” се

ПРЕДЛАГА:

I. По отношение на рамката на процеса.

1.1 Да се създадат (като задължително, но недостатъчно условие за успех) отделни и взаимно свързани политики, стратегии и планове:

- Национална политика за сигурност и отбрана;
- Стратегия за национална сигурност;
- План за развитие на способности;
- Стратегия за Българската отбранително-технологична индустриална база;

- Стратегия за научно-изследователската и развойна дейност за целите на националната сигурност и отбрана;
- Стратегия по въоръженията.

1.2 Да бъдат ясно разграничени и прецизно обединени двата сектора – „Сигурност” и „отбрана”, на основата на логическата последователност от причинно следствените връзки между тях.

1.3 За началото на процеса е целесъобразно да бъде създадена структурата на документите и систематизирана терминологията, съвместими с общоприетите в ЕС .

II. По отношение на отбранително-технологичната индустриална база.

2.1 Да се разработи и нормативно осигури **Национална политика** за укрепване, развитие и защита на Българската отбранително- технологична и индустриална база, която да включва, но да не се ограничава от следните елементи:

- Определяне на **целите**;
- Формулиране и осъществяване на подходящо **законово основание**;
- Идентифициране на тези **капацитети и способности**, които трябва да бъдат защитени;
- Определяне на **ръководен орган** за вземане на решения, свързани с провеждането на политиката или описание на **процеса/процедурата** за реализацията ѝ.

Всеки един от тези елементи трябва да бъде съпроводен от подробно разписани правила за неговата реализация, т.е. ако не искаме Националната политика да остане само „на книга” е необходимо да се разработят комплект от документи, които да реализират в практиката приетите цели.

Инструментите, които могат да бъдат използвани, както беше отбелязано по-горе, са различни по своята същност, но независимо от целите, които се постигат с тях те трябва ясно да бъдат определени и внедрени в практиката.

2.2 Преодоляването на евентуалната съпротива за реализацията на гореопосоченото изисква силни лидерски умения с ясна визия и екип от единомишленици²⁶. Затова е и целесъобразно да се създаде национален съвещателен орган с представители на всички ангажирани държавни органи

²⁶ „Трябва да си припомним, че няма нищо по-трудно за планиране, по-съмнително за успеха, нито по-опасно за управление от създаването на една нова система. За инициатора на тази система остава враждата на всички, които извличат полза от запазване на старите институции и само равнодушни защитници в лицето на тези, които могат да работят добре в новите условия” – Niccolo Machiavelli, *The Prince*, 1513.

и представители на лидерите в отбранителната промишленост (на паритетен принцип-равно участие) със следните основни цели:

- създаване на условия за съвременното формулиране и качествено провеждане на политиката на правителството към отбранително-технологичната и индустриална база;
- осигуряване на единство на представителството на държавните органи и индустрията в дейността на Европейските органи и НАТО по въпросите на отбранителната индустрия;
- създаване на предпоставки за стратегическа ориентация на индустрията в динамичната и бързо променяща се среда (преди всичко по отношение на протичащата трансформация на въоръжените сили и отбранителните индустрии);
- разработване и прилагане на различни форми на сътрудничество между правителствените органи и предприятията от отбранителната промишленост (вкл. обмен на информация, съвместно обучение, различни форми на публично-частно партньорство и др.);
- запазване на съществуващите и развитие на нови ключови конкурентни способности на родната отбранителна промишленост, отговарящи на потребностите на националната сигурност и отбраната на страната и допринасящи за укрепване на Европейската отбрана и сигурност;
- не на последно място, създаване на условия за увеличаване на приноса на отбранителната промишленост в експортната политика на страната.

Само чрез формулиране на ясна и изпълнима политика, очертавайки пътищата и начините за постигане на заложените в нея цели, точно разпределяне на отговорностите между ангажираните държавни органи и адекватно разполагане във времето на необходимите действия, ще се определят и материализират характеристиките на отбранителната ни промишленост (дали да бъде високо конкурентна, иновативна или каквато и да е друга). Само по този начин ще си отговорим на въпроса защо въобще ни е нужен този сектор от икономиката и как може да се увеличат ползите от неговото функциониране за обществото.

III. По отношение на научно-изследователската и развойна дейност.

3.1 Да се разработи и нормативно осигури **Национална политика** за научно-изследователската и развойна дейност за целите на националната сигурност и отбрана.

3.2 Да се създаде необходимата организация за увеличаване на **размера на средствата** за Научно-изследователска и развойна дейност до размера,

определен от Направляващия борд на Европейската Агенция по отбрана - 2% от бюджета на МО, като 20% от тях се предвидят за общоевропейски проекти.

3.3 Да се създаде **Център за върхови постижения** (Centre of Excellence) в секторите „Сигурност” и „отбрана”, който да бъде генератора на новите идеи и реализации за осигуряване на способностите, особено в направлението анти-тероризъм. Центърът може да стане „сърцето” на **Национална Система за Защита на Стратегически обекти** и част от мрежата от центрове на Европейския съюз в тези сектори.

3.4 Обединяване на усилията на национален Фонд „Научни изследвания” – Министерство на образованието и науката и Програма 10 „Научно-изследователска и развойна дейност” – Министерство на отбраната за разработване на проекти за Сигурността и отбраната, резултатите от които могат да бъдат използвани в цивилната сфера.

Неизпълнението на горепосочените основни изисквания може да доведе до следните негативни последици:

а) прекъсване в краткосрочен план източник на средства и условия за развитие на родната наука, работеща за националната сигурност и отбраната на страната;

б) недоразвитие на постигнатото и от там създаване на условия за неизползване на резултатите и „изхарчване на средства на халос”;

в) невъзможност за промишлено производството и придобиване на дългосрочни дивиденди;

г) създаване на изключителни трудности по приключването на вече започнатите проекти;

д) поставяйки ни в положение на „консумиращи” на научни разработки от наши чуждестранни партньори в области, в които на настоящия етап сме лидери и много други.

IV. По отношение на модернизацията на въоръжените сили.

4.1 Да се разработи **Национална политика** (Стратегия по въоръженията) в областта на превъоръжаването/модернизацията на въоръжените сили. Само по този начин ще стане възможно осигурените държавни средства за нуждите на отбраната и националната сигурност да бъдат изразходвани най-целесъобразно. Това не би станало възможно ако не се създадат предпоставки за:

а) създаване на стройна **Единна система за управление развитието на въоръжените сили** и като основен неин елемент съвременна **Система за отбранителна аквизиция**. На пръв поглед може да изглежда, че това е напразна наукообразна фразеология. Но ако се вникне в дълбочина на

проблема, ще се види, че без система няма проследимост, прозрачност, ясно очертани права и отговорности и от там появата на реален риск за появата на корупционни практики. Преди всичко изграждането на СОА означава:

- разработване и прилагане на съвременна **Политика по отбранителна аквизиция** и свързаните с нея стратегии за придобиване на въоръжение и техника, планове и процедури;
- преразглеждане на приоритетите за модернизация на основата на разработени **обективни критерии за многовариантна оценка на подходите за удовлетворяване на дадена оперативна потребност чрез „n” на брой алтернативи;**
- **създаване на времева и ресурсна обвързаност за изпълнението на Плана за модернизация.**
- и не на последно място, създаване на **Учебна програма и специализирана учебна дисциплина** за обучение на ангажираните с така разглежданите процеси.

б) като естествено продължение на Политиките, разработени в областите НИРД и за отбранително-технологичната индустриална база, в Политиката по въоръженията да намерят място такива въпроси като:

- създаване на предпоставки за приоритетното участие на нашите предприятия в модернизацията на въоръжените сили;
- приоритетно финансиране на нови високотехнологични проекти за реализиране от фирмите в отбранителната индустрия, в интерес на националната Сигурност и отбраната на страната и др..

Национални регулаторни механизми на страни-членки на ЕС за контрол на ОТИБ

Австрия	Политика за приватизация: Има амбициозна приватизационна програма, която е в достатъчна степен отворена за чужди инвеститори. Въпреки това е създала надежден контролен механизъм над банките и индустрията. Правителството адмирира чужди инвеститори.
Дания	Отбранителната индустрия е частна. Няма възможности за приватизация в сектора. Повечето фирми не работят само в отбранителния сектор, а най-вече в цивилния. Малка част от фирмите са се насочили само към отбраната. Няма рестрикции към външни инвеститори, с изключение на корабостроенето и когато са налице несложно оборудване или договори на ниска стойност за въоръжените сили. В последните случаи договорите се изпълняват от Латски фирми притежаващи компетенции.
Финландия	Отбранителната индустрия е в процес на основно реструктуриране. Докато цивилната индустрия е в процес на приватизация, отбранителната остава държавна собственост. ...само гражданин на Финландия може да инвестира в секторите, ангажирани с производството и доставката на свързани с националната сигурност продукти. Други рестрикции остават в сектори, ангажирани със сигурността или здравето и живота...
Унгария	През 1995 в отбр. Сектор функционират 60 компании. В повечето случаи правителството запазва контрола си с притежание на части от дружествата от 25 до 50 процента плюс един глас.
Италия	В по-голямата си част ОТИБ е държавна, но върви към приватизация. Очакванията са към края на века да стане частна !!! Развитието и укрепването на ключови технически умения, както в сектора за отбрана, така и в цивилния сектор са най-висок приоритет на отбранителното планиране на Италия.
Холандия	Почти изцяло е приватизирана. Държавата е предоставила цялата собственост в аерокосмическата индустрия на фирмата Fokker, а по отношение на автомобилната на DAF.
Португалия	ОТИБ в основата си е държавна собственост и само една малка част от фирми са частни... Приватизационния процес е в осмата си година. 46 компании са частично или напълно приватизирани. От 1995 г. Имат закон за чуждестранните инвестиции в отбранителния сектор
Испания	Основен приоритет на правителството е продажба на своите дялове в публичния сектор, което отваря възможности на компаниите от САЩ. Определени са компаниите за приватизация в следващите 4 години. Според съществуващите регламенти чужденци не могат да придобиват повече от 25 % в която и да е испанска компания без одобрението на правителството, случай за случай, и придобитият дял не може да надхвърли 49 %. Joint ventures в отбранителния сектор изискват одобрение от правителството.
Великобритания	Независимо от бюджетния натиск, Правителството няма формализирана политика за протекция на ОТИБ. (...) Висшето ръководство на МО обаче посочва, че наличните сектори в ОТИБ (aerospace, tanks, shipbuilding and nuclear technology) ще бъдат укрепвани.

Източник: <http://www.bis.doc.gov/DefenceIndustrialBasePrograms/OSIES/ExportMarketGuides/EuropeanMktGuideIndex.html>